

GRANÁT, ATOMOVÁ BOMBA, SHNILÁ JABLKA: ANALÝZA DISKURZIVNÍHO PROSTORU INICIATIVY NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET

Text: Josefína Formanová, Petr Kubala, Jakub Liška, Kateřina Stündlová

Nastoupil jsem na DAMU v roce 2006. Byla to vysněná škola a považoval jsem to za zázrak, že jsem se na tak prestižní školu dostal. [...] Hned po imatrikulaci začalo přicházet jedno zklamání za druhým. Od počátku studia jsem ze strany pedagogů cítil chlad a nepřístupnost, jako by mezi námi stála pomyslná tlustá zed'. Někteří se nás dokonce jali vychovávat, jako bychom byli na druhém stupni základní školy, což mi přišlo dost nepatřičné a vlastně i potupné. V prvním ročníku jsem z jejich úst často slyšel, že některé z nás budou určité vyházovat, protože je nás příliš. V tu chvíli jsem se tím, proč nám to říkají, nezabýval, ale okamžitě to ve mně vyvolalo strach. Obecně jsem se bál na škole jakkoliv projevit, především na hodinách herectví, protože zejména na nich panovala dusivá a nekreativní atmosféra. Čím dál tím víc jsem nabýval přesvědčení, že ten nadbytečný a následně vyhozený budu já. [...] Nejhorší ale bylo, že o tom s nikým nešlo mluvit. Pedagogové byli odtažití a na dialog nebyl prostor. A ačkoliv jsme byli se spolužáky na stejné lodi, nechtěl jsem o tom mluvit ani s nimi, protože jsem nechtěl projevit slabost. Neboť slabost by se rovnala nadbytečnosti a nadbytečnost rovnala by se vyhazov. Dost možná to tak měli i oni. Kdo ví. [...] Ze slov současných studentů je jasné, že se na škole za poslední desetiletí vůbec nic nezměnilo.

Ivan Lupták, herec, absolvent DAMU, vyjádření podpory na www.nemusistovydrzet.cz

A není to náhodou také tak, že dnešní studenti jsou labilní, nic nevydrží, všechno se jich dotkne a vyžadují stálé ohledy? Nepopírám, že doba se změnila, ale vážně si myslím, že naše generace vydržela víc a nedělala z toho vědu a také se musela popasovat se skutečnou nesvobodou. I tak ale vysoká škola není žádná procházka růžovým sadem a o té umělecké to platí dvojnásob, dril a vysoké nároky jsou nutné. Ani v divadle žádná demokracie neplatí a je dobré být na to připraven a v umělecké profesi je nakonec každý sám za sebe.

Jana Machalická, divadelní kritička a novinářka, Lidovky.cz, 14. 7. 2021

Vystoupení iniciativy NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET před budovou pražské DAMU vyvolalo celou řadu reakcí, polemik a diskusí v různých částech mediálního a akademického světa. V této situaci horečné diskuse mohlo být pro mnohé (i pro autory a autorky tohoto textu) obtížné se zorientovat. Následující text je výsledkem naší relativně systematické snahy po vytvoření základní (byť provizorní a dočasné) mapy, podle níž bude možno se v situaci vyznat lépe. Nyní náš pokus o analýzu předkládáme vám, čtenářkám a čtenářům, ke kritickému posouzení.

Materiály k analýze jsme shromažďovali od července do konce listopadu 2021. Podmínkou bylo, aby se výroky nějakým způsobem vztahovaly přímo k iniciativě nebo k tématům, která se na základě ní objevila. „Data“ jsme pracovníčně rozdělili do čtyř skupin podle charakteru zdroje: 1) reakce v médiích (například texty z *Lidových novin*, *Respektu*, *A2larmu*, *Parlamentních listů*), 2) audio a audiovizuální nahrávky (například streamy zasedání akademických senátů na DAMU i JAMU a podcasty *Respektu*, *Studia N*, souboru *Ufftenživot* „Život on Air“, „Koho zajímá divadlo!“ a „Ptám se já“), 3) reakce na sociálních sítích (Facebook) a 4) oficiální reakce na iniciativu ze strany vedení akademií, vyjádření jednotlivců a divadel zveřejněné na oficiálních stránkách iniciativy a na oficiálních profilech na sociálních sítích. Celkem jsme analyzovali cca 230 normostran textu a cca 1100 minut audiovizuálních materiálů.

Než přistoupíme k samému jádru textu, chceme vás jakožto čtenáře a čtenářky upozornit na čtyři okolnosti:

- My, autoři a autorky textu, nestojíme „vně“ polemik a bojů (divadelního) světa. Vystupujeme nyní ve „dvojčediné“ roli. Na jedné straně jsme zakotveni v místě, čase, třídě, generaci a v rozličných genderech a ideologiích. Tíhneme (byť ne bezvýhradně) k jedné ze „stran“ diskuse – a sice k té progresivní, která usiluje o proměnu vysokých škol. Na druhé straně se snažíme od své pozice skrze tento text podstoupit a posuzovat všechny výroky jako rovnoprávné. Následující řádky je tedy třeba číst jako pozvání od konkrétních lidí k (p)ohledu na diskusi jako na celek a k pokládání otázek – kde se v tuto chvíli v rámci diskuse nacházíme a jak v ní chceme pokračovat dál?
- V analýze rozlišujeme pět základních „modů zaujímání diskurzivních pozic“ (vysvětlení viz příslušná podkapitola). Pokud vás bude v průběhu čtení napadat, že jsme dané mody příliš jednoznačně odlišili, mějte prosím na paměti, že se snažíme spíše identifikovat podobnosti v prostoru diskuse kolem celé kauzy. Pět pozic představuje pět „ideálních typů“, které vznikly naší analytickou prací a v čisté podobě

se nikde nevyskytují. Sami mluvčí si jich nemusejí být vědomi a ani nemusejí splňovat všechny charakteristiky daného modu.

- V diskusi je vše v pohybu. Mody se přetvářejí, stejně jako názory jednotlivců. U mnohých vystupujících je ostatně patrný přechod či oscilování mezi více pozicemi. V rámci diskuse nás proto nezajímají osoby „jako celky a jako osobnosti“, zajímají nás především jejich konkrétní promluvy.
- V celém textu citujeme konkrétní veřejné promluvy. U všeobecně dostupných vyjádření připojujeme autora·autorku a odkaz na zdroj. Sociální síť Facebook v tomto ohledu považujeme za poloveřejný prostor, neboť si na něm uživatelé·uživatelky sami volí, k jakému publiku budou hovořit. Rozhodli jsme se je proto v rámci tohoto textu anonymizovat.

„Skandál“ na DAMU

Zbytečnost, zklamání, práce, rozpor, rezignace, arogance, disrespekt, Zmijozel, stažený žaludek, úzkost, křeč, strach, ponížení, sebezřetivost, oppressed or left out, decaying discouragement, méněcennost, vězení, nespravedlnost, šikana, škatulky, nechut, opak inspirace.

Jak byste vyjádřili svou zkušenost ze školy jedním slovem?, [NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET](#),
29. 6. 2021

Britský sociolog John B. Thompson v knize *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age* definuje „skandál“ jako „jednání nebo událost zahrnující určitý druh transgrese, která se stane veřejně známou a je dostatečně závažná, aby vyvolala veřejnou reakci“¹. Thompson dále vymezuje pět základních charakteristik skandálů:

1. Událost samotná nebo stav, na který událost poukazuje, musí porušovat, znesvěcovat nebo jinak narušovat některé sdílené hodnoty a morální kódy,
2. stav vyneseny na světlo událostí musel být již veřejným tajemstvím, „muselo se o tom v minulosti šuškat“,
3. někteří z těch, kteří se neúčastnili samotného jednání, jež skandál vyvolalo, musejí nesouhlasit a být tímto jednáním uraženi,
4. někteří lidé musejí vyjádřit otevřeně svůj nesouhlas tím, že jednání vedoucí ke skandálu veřejně odsoudí,
5. prvek „prozrazení veřejného tajemství“ může poškodit pověst (nebo přinést tvrdší postihy) některých osob.

Při performanci před budovou DAMU jedna ze studentek četla anonymní příběhy svých kolegů a kolegyně z DAMU a JAMU a druhá vytištěná svědectví po přečtení lepila na zeď školní budovy. Zveřejněné výpovědi popisovaly situace sexuálního predátorství, ponižování, neprofesionálního chování a atmosféru strachu a úzkosti a zneužívání moci. Performanci se tedy studující snažili poukázat na porušování široce sdílených hodnot, jako je rovnost, profesionalita, rozvoj individua nebo kreativita. Téměř bezprostředně po performanci se začaly objevovat jak podpurné, tak odmítavé reakce. Hned

¹ THOMPSON, John B: *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Polity, 2000, s. 48

druhý den bylo zveřejněno vyjádření děkana DAMU Karla Františka Tománka, který otevření diskuse ze strany iniciativy přivítal. V následujících dnech přes hashtag #nemusistovyrzet reagovalo na akci iniciativy množství divadelních i mimodivadelních aktérů·aktérek, v drtivé většině kvůli tomu, aby iniciativu podpořili. K podpurným reakcím často přidávali vlastní příběh nebo poznámky, že se o podobných praktikách vědělo už dávno, ale prozatím se o nich více méně jen „šušovalo“ a až teď to někdo „řekl nahlas“. Bezprostřední podpurná reakce přichází i z médií.

Podle mé zkušenosti to, co studenti popisovali, se na DAMU dělo už před dvaceti lety. Pro některé z nás to není žádné překvapení nebo novinka.

Martina Schlegelová, umělecká šéfka činohry Jihočeského divadla, absolventka DAMU, vyjádření podpory na <https://www.nemusistovyrzet.cz/support>

Já to vydržela. Měla jsem pocit, že je to můj osobní problém. Není. 11 let po absolvování JAMU o tomhle konečně dokážu mluvit nahlas a bez emocí. A taky už dokážu říct NE, když se mi něco podobného děje – a jakože děje (a jakože mnohdy k tomu říct nic nemohu, protože se jen doslechnu, že se to dělo...). Ten problém totiž nebyl osobní, je to vzorec chování a nezměnil se.

Diskuse na Facebooku

Pokud v minulosti probíhaly protestní akce otevřeně, nerezonovaly ve veřejném prostoru. Silnou rezonanci současné iniciativy zřejmě můžeme přisuzovat dvěma okolnostem. První je způsob medializace celé události. Záznam z performance byl sdílen na sociálních sítích (Facebook, YouTube), kde na něj kliklo (k 1. 1. 2022) přes dvacet osm tisíc lidí. Iniciativa tak využila jedné ze specifických charakteristik mediální doby, jež umožňuje i aktérům·aktérkám, kteří v hierarchicky organizovaných institucích zaujímají marginální postavení, aktivně vystoupit a mít široký dosah. Díky sociálním sítím může mít performance mnohem širší publikum, a tedy i potenciálně větší dopad na veřejnou debatu.

Druhou okolností mohou být posuny v celkovém vnímání určitých společenských problémů. Připomeňme, že událost se odehrává v atmosféře „postMeToo“, doznívajícího skandálu sexuálního predátorství poslance Dominika Feriho a vystoupení studentek a studentů FaVU proti predátorskému chování jejich pedagoga Pavla Sterce. Performance iniciativy je tedy událostí v řadě jiných kauz a kampaní, které mají za cíl učinit nesamozřejmým (a potenciálně přepsat) to, co jsme dosud považovali za

normální a běžné. Už jen sama silná rezonance ukazuje, že k posunům ve společenských náladách a v tom, co je považováno za normální a přijatelné, skutečně dochází.

Po prvním roce [...] s námi šel náš hlavní pedagog do hospody a tam nám všem vysvětlil, že žena nemůže být režisérka. Což ale není žádný problém, protože klidně přece můžu přejít na dramaturgii. [...] Typickým znakem DAMU je však zcela ignorovat předpoklady studentů a spíše je cpát do nějakých vlastních uměle vytvořených schémat. Např. vagina = dramaturgie nebo kostýmy, penis = režie, scénografie. A je to! Ale pozor! To, že žena nemůže být režisérka, má svoje vědecké důvody. [...] „V přírodě je to nastaveno tak, že muž je ten vůdčí a pro muže je problém ženu poslouchat.“ Aby to nevypadalo sexisticky, následoval dovětek „muž je hlava, žena krk, který tou hlavou hýbe“. Bylo mi 21, konsternovaně jsem to poslouchala a nebyla schopna nic říct. [...] Následovaly dva roky úpěnlivého dokazování, že nemám režijní talent (ten se totiž patrně skrývá v pohlavním údu, který nevlastním).

Osobní status na Facebooku

Provizorně lze dosavadní vývoj diskuse kolem iniciativy rozdělit do tří fází:

1. medializovaná (do konce léta 2021); 2. veřejná (do konce října 2021) a 3. interní (od listopadu 2021 dále). V první, medializované fázi je cítit tlak médií na všechny zúčastněné, účastníci a účastnice jsou „pod drobnohledem“, konají se první mimořádná zasedání akademických senátů. Sociální sítě jsou zaplaveny komentáři, diskusemi a osobními statusy s vlastními příběhy. Začíná diskuse a formování základních pozic. Přes léto je také čas promýšlet si svou pozici na začátek semestru. Ve druhé fázi tlak médií polevuje, ale stále se konají veřejná shromáždění a diskuse v akademických senátech, píšou se komentáře v novinách. Diskuse se dostává i mimo čistě „školní témata“ (na začátku této fáze vrcholí spor Daniely Špinar s Janem Burianem a na to navazující kritika kumulace moci a funkcí v divadelním poli). Iniciativa začíná být oceňována v rámci českého kulturního pole a postupně získává ceny od nejrůznějších festivalů a institucí. V poslední fázi přestávají být diskuse ve školách veřejné a zároveň s tím začínají nové aktivity ze strany studujících – na [FAMU vzniká iniciativa NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET](#) – a ze strany médií ke konci roku vznikají bilanční články (v [Deníku N 30. 12. 2021](#) a v podcastu [Studio N 4. 1. 2022](#)). Během února začínají na DAMU probíhat [Pondělky o etické kultuře](#), které impulz iniciativy rozvíjejí pod hlavičkou akademické instituce. V reakci na iniciativu vznikla také diskusní setkání [JAMU čtvrtky](#) na Divadelní fakultě JAMU.

Veřejná podpora spolu s mediální atmosférou již probíraných českých kauz predátorského chování ([kauzy Dominika Feriho](#) a [Pavla Sterce](#)) pomohly v první fázi vytvořit prostředí, ve kterém nebylo jednoduché vyslovit oficiálně nesouhlasný názor. Odmítavé reakce byly proto vyjadřovány spíše neformálně a na sociálních sítích (v komentářích [pod videem na YouTube](#) nebo na Facebooku). Po opadnutí první, nejvyhrocenější medializované fáze se začaly objevovat nesouhlasné reakce i v klasických médiích (rozhovory, texty). Tímto vznikl „prostor skandálu“, jenž splňuje všech pět definičních znaků veřejného/politického skandálu podle Thompsona, a do nějž tak mohou vstupovat další aktéři·aktérky. Performance iniciativy NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET se stává událostí, která překračuje meze, v nichž se dosud veřejná debata v rámci divadelního pole vedla. Vnáší do ní témata, která byla doposud probírána spíše v soukromí: sexismus, predátorské chování, šikana, zneužívání moci. Zároveň se stává heslem, hashtagem a značkou těchto témat. Lze se na ně skrze její název odkazovat, lze se k iniciativě přihlásit, lze ji také dehonestovat, kritizovat či proti ní protestovat. Jednotliví aktéři·aktérky divadelního pole (i ti mimo něj) se tak začínají zapojovat do polemiky kolem iniciativy, začínají se vzájemně vymezovat i podporovat. Iniciativa padla na úrodnou a připravenou půdu. Lidé, kteří ji obývají, jsou připraveni veřejně polemizovat o fungování současné společnosti, o jejích institucích a o rozdělení moci v nich.

Diskurzivní prostor a jeho osy

Naše analýza zkoumá diskurzivní prostor, v jehož rámci se věnujeme různým diskurzivním pozicím ve vztahu k iniciativě NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET a k jejím dílčím aspektům. Protože diskurz jako filozoficko-sociologicko-lingvistický pojem má bohatou historii a dynamiku, je třeba upřesnit, jak mu v rámci této analýzy rozumíme:

- 1) Diskurz se odvíjí v rámci určitého prostoru, který je diskurzem definován a proměňován.
- 2) Diskurz není pouze způsob používání jazyka, ale je to druh základního sdíleného vědění a představy o světě. Spadá do něj nejen jazyk, ale i způsob, jakým se skrze zákony, pravidla, normy a zvyky vztahujeme ke svému okolí a k sobě navzájem. Současně těmto pravidlům a předpisům rozumíme právě proto, že sdílíme diskurzivní prostor. Diskurz je tedy jak samotné znění etického kodexu či studijního předpisu, tak i jejich výklad a uvádění do praxe. Diskurz tak například určuje i představuje dynamiku vztahu mezi studujícími a vyučujícími.
- 3) Diskurz je sociální skutečnost, která odráží organičnost a rozmanitost sociálních celků, v nichž se pohybujeme. V rámci diskurzivního prostoru existuje mnoho dílčích diskurzivních pozic, které se vzájemně ovlivňují, splývají i vydělují a které lze vzájemně nadřazovat či podřazovat. Jediné slovo (nebo celá iniciativa) může mít jiný či mírně odlišný význam pro různé diskurzivní pozice.
- 4) Diskurz a spolu s ním i diskurzivní prostor jsou procesy. Neustále v nich probíhají různé mocenské boje, skrze které se jejich struktury proměňují. Dynamika změny se může u jednotlivých (byť vždy provázaných) diskurzů i diskurzivních prostorů různit.

V konkrétním uchopení „diskurzivního prostoru vytvořeném iniciativou“ jsme se inspirovali několika texty americké kulturní socioložky Ann Swidler, konkrétně potom [textem](#) o ne/používání kondomů v rurálních částech Malawi, který napsala s Iddem Tavorym. Diskurzivní prostor je v jejich pojetí vytvářen sémiotickým „osami“. Sémiotická osa je pro ně určitou dimenzí diskurzivního prostoru, která načrtává možnou sadu významů, v nichž je konkrétní věc

rozuměno. Osa je něco historicky a kulturně zkonstruovaného, co již předem strukturuje diskurzivní prostor (což ale nezabraňuje jednotlivcům a skupinám v takto vytvořeném prostoru kreativně jednat). Pod osou je možno si představit například nejdůležitější metaforu nebo binární opozici, která už předem strukturuje debatu. V případě užívání kondomů jde o vůdčí přirovnání „sexu ke sladkosti“ (použití kondomu je, jako bychom jedli bonbon zabalený v igelitovém obalu). V případě diskusí kolem iniciativy NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET to například může být metafora „bezpečného prostoru“, variabilně využívaná různými aktéry·aktérkami (současná akademická půda jako nebezpečný prostor, kde musíme bezpečný prostor teprve vytvořit × současná akademická sféra jako bezpečný prostor pro svobodnou tvorbu bez jakýchkoli omezení a bez „hyperkorektnosti“).

Jednotlivé osy však nejsou neměnné a naprosto stabilní. Jejich význam se neustále vyjednává a proměňuje za účasti různých aktérů·aktérek. Mění se s tím, jak jsou užívány. A spolu s nimi se proměňuje a přetváří i samotný diskurzivní prostor. Iniciativa NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET tak nemá během diskusí fixní význam. Pohybuje se uvnitř proměňujícího se diskurzivního prostoru a pro různé aktéry·aktérky nabývá různých významů. Vstupem do osami vymezeného prostoru a zaujetím pozice v něm jednotliví aktéři·aktérky vysílají určité signály o mnoha věcech – o sobě samých, svých identitách, o vztazích k ostatním aktérům a aktérkám, k umění a ke světu.

Úkolem, který jsme si pro zbývající část analýzy vytyčili, bylo zkonstruovat diskurzivní prostor pomocí popisu nejdůležitějších os a v další části popsat nejčastější, a tedy nejvíce rezonující, způsoby zaujímání pozic v tomto prostoru.

Síla, prostor, změna a pojetí umělce·umělkyně

Na základě analýzy sesbíraného materiálu za zhruba pět měsíců od performance iniciativy jsme identifikovali čtyři nejdůležitější „diskurzivní osy“, které nejvýznamnějším způsobem strukturují diskurzivní prostor polemiky. Jsou jimi osy „pojetí umělce·umělkyně“, „síla“, „změna“ a „prostor“.

Kdo je to umělec·umělkyně

V rámci vysokých uměleckých škol lze identifikovat různé narativy, v nichž si tvůrčí obory vyprávějí, co to znamená být umělcem·umělkyní. Tyto narativy navazují na dlouhé historické diskuse a lze je rozdělit do tří skupin. První skupina narativů umělce·umělkyni chápe jako člověka obdarovaného „vyšší mocí“ – přírodou, bohem, osudem. Být umělcem·umělkyní je člověku zkrátka „dáno“. Umělec·umělkyně je člověk „svého druhu“. Druhá skupina narativů zdůrazňuje virtuozitu umělce·umělkyně a jeho·její schopnosti učit se a rozvíjet své řemeslo. V takovém případě jsou „dány“ spíše ideální formy, kterým se talentovaný či dobře disponovaný člověk musí naučit. Umělec·umělkyně je pak člověk, který svůj talent podřídil službě určitému řemeslu. Třetí skupina narativů chápe umění jako proměnlivý proud lidské kreativity. Umělec·umělkyně je pak variabilní (společenská) role, kterou může zastávat takřka kdokoli v závislosti na daných dobových podmínkách. Dána je v tomto případě pouze věčná změna toho, co bude za umění považováno.

Na této ose tak krystalizují různá pojetí toho, kdo je umělec či umělkyně a jaké jsou nezbytné předpoklady k tomu, aby se někdo umělcem či umělkyní mohl stát. Vycházejí jednak z kombinace výše zmíněných narativů a jednak z osobních zkušeností jednotlivých diskutujících. Na této ose můžeme pokládat následující otázky: Je nezbytné mít vrozený talent, abych se stal·a umělcem·umělkyní? Je třeba především „dřít“ a mít disciplínu? Je některým „dáno“, a některým ne? Musí být umělec·umělkyně „silný·á“? Musí umělec·umělkyně trpět?

Síla

S osou pojetí umělce·umělkyně souvisí osa síly, která popisuje, jaké vlastnosti, schopnosti a dispozice by měl mít adept či adeptka na umělce·umělkyni. V kontextu diskusí kolem iniciativy se do této osy promítají specifické podmínky uměleckého vzdělávání. Při přijímacích zkouškách na umělecké školy se testuje takzvaný „talent“ či „talentové předpoklady“, které se pak někdy „prověřují“ i během studia. Tento v uměleckém prostředí zcela samozřejmý mechanismus výběru předpokládá soutěžení a poměňování mezi adepty a adeptkami, kdo z nich má „větší talent“, „více tvůrčího potenciálu“ či – jinak formulováno – kdo má více „tvůrčích sil“. Přitom podoba talentu

a tvůrčích sil je zcela závislá na tom, co za ně považují pedagogové a pedagožky.

Zároveň se do této osy promítá i pojetí síly v obecnějším smyslu. Tehdy se jí míní hlavně celková psychofyzická odolnost, která se projevuje ve schopnosti vypořádávat se s krizovými situacemi či schopnosti jednat ve stresových situacích. Divadelnická profese je totiž charakteristická vysokou mírou nejistoty a stresující možností, že něco někde (například během představení) „kiksne“, je stabilní součástí této práce.

Osu tak tvoří různé definice toho, co znamená být „silný“ či „mít tvůrčí sílu“. Explicitně ji tematizuje sama iniciativa ve svém názvu NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET a polemizuje tak s konkrétním pojetím „tvůrčí“ síly. Je „silný“ ten, kdo se dovede přizpůsobit? Kdo to všechno dokáže vydržet? Dovolí si „silný“ člověk prožívat emoce? Nebo „být silný“ znamená postavit se na odpor?

Změna

Umělecká tvorba se odehrává jako vytváření relativně nových uměleckých děl. Právě přemýšlení a snahy o to, co má být v umění „to nové“, zakládají různé dobové umělecké směry s jejich vlastními koncepty změny. Otázka změny je tak v umění přítomna neustále a úzce souvisí s otázkou preferovaného stylu či uměleckého vkusu daných tvůrců. Na umělecké škole se potkávají tvůrci, jejichž vkus a styl je již společensky potvrzený a mění se podle jejich tvůrčí (libo)vůle, s těmi, kteří si svůj styl a vkus začínají utvářet. Otázka změn na umělecké škole se tedy vždy implicitně spojuje s otázkou změny uměleckého stylu a vkusu. Diskuse na uměleckých školách je tak v otázce změny v rámci vzdělávání velmi vyhrocená. Palčivou otázkou, která je inherentně přítomna v každé umělecké tvorbě, je pak souvislost umění se světem a co v něm může umění změnit. V historii umění existuje dlouhá diskuse o tom, zda a co umění může proměňovat, datovatelná přinejmenším od Platonova skepticismu vůči některým umělcům a jejich umění, především vůči umění jako mimesis.

Diskuse o možnostech změny v umění a změny uměním patří k jedněm z nejrozvinutějších v rámci diskurzu o kultuře. Proto latentně přítomná otázka (ne)smysluplnosti umění a jeho potenciality něco měnit může na některé diskutující doléhat právě v momentech, kdy se zvažují proměny podmínek jejich výuky nebo organizace jejich tvorby.

Třetí osu tedy tvoří různé koncepty změny. I tuto osu velmi silně aktualizovala iniciativa tím, jak si změny na uměleckých školách představuje. V diskusi se podél této osy mezi mluvčími odehrávají vyhocené spory. Je změna vůbec potřeba? Jsou požadované změny k lepšímu, nebo k horšímu? Co je nutné udělat, aby změna přišla? Je třeba někoho vyloučit, nebo naopak zahrnout více lidí? Je přicházející změna „koncem divadla a uměleckého vzdělávání“ a světa tak, jak jsme jej doposud znali? A je možné vůbec něco změnit?

Prostor

Divadelní školy svým rozložením oborů historicky imitovaly tvůrčí profese v rámci jistého typu divadla – buržoazní činoherní scény. Postupem času se školy oborově rozšiřovaly, ale ty obory, kolem nichž byly školy založeny, si dodnes uchovaly větší prestiž a důležitost (herectví, režie, dramaturgie). Diskuse o proměně prostoru školy tedy vyvolává i diskusi o rozdělení školního prostoru a o důležitosti jednotlivých oborů, stejně jako o způsobu jejich výuky. Protože byl tento prostor primárně strukturován podle určitého divadelního vzoru, stává se tato diskuse zároveň i druhem polemiky s fungováním tohoto typu divadla.

Na této ose je možné sledovat různé definice toho, v jakém prostoru se diskutující nacházejí a v jakém by se nacházet chtěli. Ačkoli iniciativa prostor definovala jako „školu“, jedná se o osu velmi dynamickou, která do sebe pojímá nejrůznější fyzické prostory, sociální situace i instituce a jejich charakteristiky. Jaký je prostor univerzit, divadelního prostředí či prostor konkrétních ateliérů? Je v současnosti bezpečný, nebo nebezpečný? Je potřeba jej nějak přeuspořádat či proměnit? Co se v tomto prostoru odehrává? Je potřeba někoho z tohoto prostoru vyloučit? Co do prostoru vysokých škol patří, a co už ne?

Nejčastější mody zaujímání pozic v diskurzivním prostoru

Při podrobné analýze promluv zmiňujících, rozvíjejících a kritizujících iniciativu jsme byli schopni identifikovat pět nejčastějších modů zaujímání pozic. Tyto pozice vznikají „aktualizací“ všech čtyř výše načrtnutých os, jejich vzájemným propojením, přidáním několika ústředních metafor a navázáním vztahu s ostatními pozicemi.

Při konkrétní identifikaci modů zaujímání pozic jsme se inspirovali některými texty Ruth Wodak, především textem o historické analýze diskurzu radikální pravice. Ten vymezuje pět základních otázek, jež musejí být položeny v každé promluvě.² V našem případě jsme otázky upravili a jejich výsledná podoba je takováto:

1. Jaké aktéry a aktérky promluva rozlišuje a jak je pojmenovává (neutrálně, či nějak zabarveně)?
2. Jaké charakteristiky jednotlivým aktérům a aktérkám mluvčí přisuzuje?
3. Jak mluvčí popisuje současnou situaci?
4. Z jaké perspektivy či pozice je promluva vyřčena? S jakou skupinou se identifikuje a vůči které se vymezuje? Počítá s nějakým adresátem?
5. S jakým emocionálním, citovým či expresivním zabarvením je promluva podána?
6. Jaká je příčina současné situace podle mluvčích?
7. Má mluvčí nějaké návrhy na konkrétní či obecná řešení či změny situace?

Specifický modus zaujímání pozice jsme potom zkonstruovali na základě obsahové a tematické blízkosti jednotlivých odpovědí. Každý z detekovaných modů jsme se pokusili zastřešit výrokiem, který danou ideálně-typickou pozici vystihuje nejlépe:

- A. „Podporuji iniciativu a doufám v lepší budoucnost.“
- B. „Podporuji iniciativu, ale...“
- C. „Já jsem neutrální.“
- D. „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“
- E. „Iniciativa mi vadí, protože narušuje dobře fungující systém.“

Identifikované mody se nekryjí s konkrétními aktéry·aktérkami. Pokud jsme tedy pracovali s aktéry·aktérkami typu „lidé ve vedoucích funkcích“, „pedagogové a pedagožky“, „studující“, „absolventky a absolventi“, „novináři a novinářky“, „médiá“ nebo „kritičky a kritici“, je potřeba říci, že mody zaujímání pozic jdou napříč těmito skupinami. Mezi studujícími tak například

² WODAK, Ruth a MEYER, Michael: *Methods of Critical Discourse Analysis*. SAGE Publications Ltd, Londýn 2001, s. 72–73

najdeme jak pozici A, tak i pozici E. V mnohých případech aktéři a aktérky oscilují mezi několika příbuznými pozicemi.

V následujících pasážích budou nejprve pojednány mody A a E, protože jde o kontrastní příklady, na nichž vyniknou krajní pozice zaujímané směrem k iniciativě. Následovat bude popis dvojice B a D, které se blíží oběma pólům, ale ke každému z nich mají své výhrady. Přičemž modus D má v tomto popisu speciální postavení a je mu věnována specifická pozornost. Jako poslední popíšeme modus C, v němž se aktéři a aktérky snaží zaujmout pozici nestrannou. U každého z modů je popsána jeho základní charakteristika, způsob vytváření vlastní pozice, témata, která řeší, a nejdůležitější metafory, které používá. Na konci každého modu je shrnutí toho, jak modus typicky zachází se čtyřmi osami diskurzivního prostoru. Každý z modů je navíc doplněn citacemi, technickým výčtem zařazených dokumentů a charakterizací aktérů a akterek, kteří se mu nejvíce blíží.

A. Podporuji iniciativu a doufám v lepší budoucnost

Považujeme za nepřijatelné, aby sexismus, předsudky, manipulace, mocenské hry, nezpůsobilost pedagogů, trivializace mentálního i fyzického zdraví, psychický nátlak a ponižování studentů byly nadále na akademické půdě přecházeny nebo znevažovány. Z vlastní zkušenosti víme, jak nesmírně náročné a obtížné je v rámci tak specifického studia otevřeně vystoupit proti autoritě či mlčící většině. I proto má iniciativa náš velký obdiv a respekt.

Otevřený dopis absolventů Katedry činoherního divadla DAMU, vyjádření podpory na <https://www.nemusistovyrzet.cz/support>

Zdrojové dokumenty

- devět audio souborů ([mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](#), 9. 7. 2021; [Reportér, podcast s Danielou Špinar](#), 15. 7. 2021; Český rozhlas Plus, [rozhovor Barbory Tachecí s Danielou Špinar](#), 24. 7. 2021; [podcast souboru Ufftenživot „Život on air“](#), 5. 8. 2021; [podcast Divadla Procity „Koho zajímá divadlo!“](#), 22. 8. 2021; [Daniela Špinar: vyjádření o odchodu z ND \(YouTube\)](#), 30. 8. 2021; [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#), 31. 8. 2021; [podcast článku Seznam Zpráv „Ptám se já“](#), 3. 9. 2021; [setkání akademické obce DIFA JAMU #pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021)
- osm textů ([A2larm](#), 2. 7. 2021; [A2larm](#), 8. 7. 2021; [Britské listy](#), 19. 7. 2021; [iRozhlas](#), 29. 7. 2021; [Jičínský deník](#), 29. 8. 2021; [iRozhlas](#), 26. 8. 2021; [iDnes](#), 26. 8. 2021; [Divadelní noviny](#), 10. 9. 2021)
- oficiální prohlášení institucí, divadel nebo absolventek a absolventů ([IDU](#), [vedení FAMU](#), [vyjádření podpory na www.nemusistovyrzet.cz](#); nedatováno)
- pět diskusí na Facebooku

Charakteristika aktérů a akterek

Typicky tento modus zaujímají absolventi a absolventky divadelních akademií, studující divadelních škol a divadelní instituce. Mezi absolventy a absolventkami je řada uměleckých šéfů a šéfek, režisérů, režisérek, hereček a herců. Někteří také působí jako pedagogové a pedagožky na divadelních akademiích. Tento modus však dlouhodobě nezastávají vedoucí divadelních akademií. Divadelní instituce zaujímající tento modus patří spíše k menším a alternativním divadelním scénám, jsou však celorepublikově známé. Do tohoto modu také zařazujeme ta média, která dávají výrazný prostor podporovatelům a podporovatelkám iniciativy a implicitně či explicitně se tak staví na jejich stranu.

Základní charakteristika modu

„Před prázdninami jsou hodnocení, většina holek po nich brečí, rozeberou tě na kousíčky, nenechají na tobě nitku suchou. No – a pak máš celé prázdniny na to, aby ses zase složil a v říjnu mohl nastoupit do dalšího ročníku,“ poučila nás starší studentka, když jsme přišli jako noví studenti na DAMU – s dovětkem, že „to prostě musíš vydržet“ a „to prostě tak je“.

Diskuse na Facebooku

Pro modus zaujetí této pozice je charakteristická explicitní podpora iniciativy. Mluvčí zpravidla zveřejňují své vlastní příběhy a zkušenosti, kterými se snaží iniciativu podpořit. Zároveň veřejně vyjadřují různé emoce. Absolventi a absolventky zdůrazňují traumatické zážitky ze školy. V mnoha případech projevují i stud, že proti toxickému prostředí nevystoupili sami dříve, a empatii se svědectvími iniciativy, protože jejich zkušenosti jsou podobné. Současní studující zmiňují v souvislosti s iniciativou především strach z toho, že budou vyloučeni ze školy. Pedagogové a pedagožky projevují lítost nad tím, že nebyli dostatečně pozorní či rázní a že nedokázali případům zneužívání moci zabránit. Napříč různými skupinami podporujících se objevují silné sympatie vůči iniciativě, vděčnost, obdiv, respekt a pocit úlevy.

...jsem rád, že se to teď otevřelo naplno. Jsou to věci, které jsme tušili nebo znali z doslechu od spolužáků či kolegů, kteří na katedrách studovali nebo učili. Pro mě to bylo vždy spíš ve fázi domněnek, ale ukázalo se, že to asi tak skutečně je.

Petr Prokop, absolvent DAMU, pedagog katedry produkce, člen Divadla VOSTO5, [rozhovor pro iRozhlas](#), 29. 7. 2021

Pro tuto pozici je typická také výrazná kritika současného statu quo, tedy fungování uměleckých škol, a deklarované přesvědčení, že na akademiích musí dojít ke strukturálním změnám. Prostor a klima ve školách jsou z této pozice popisovány jako dlouhodobě „toxické“. Způsob vzdělávání na školách je pak nahlížen jako ustrnulý a zaseklý v minulosti, protože nereflektuje posuny ve společnosti ani v zahraniční tvorbě a jen reprodukuje dávno překonané postupy. Školy jsou popisovány jako „technokratické“ a „uzavřené“, a to jak personálně, tak myšlenkově.

Jestli jsem někdy zažila toxické prostředí, kde většinou nebylo místo pro kreativitu a tvorbu, bylo to absurdně na vysoké umělecké škole, na JAMU.

Osobní status na Facebooku

Aktéři a aktérky zaujímající tuto pozici také navrhují nejrůznější řešení dané situace. Ať už se jedná o změny v podobě konkrétních opatření (ombudsman-ka, prošetření případů, sběr dalších zkušeností, nastavování preventivních mechanismů zneužití moci), či v podobě podpory obecných principů (edukace, podpora otevřenosti školy a proměna školního klimatu). Pedagogové a pedagožky, kteří tuto pozici zastávají, se pak v diskusích

projevují rázným přesvědčením, že je možné takových změn dosáhnout a že jsou připraveni je realizovat.

Vytváření vlastní pozice

Mluvčí v tomto modu vystupují jako aktéři·aktérky nastávající změny na divadelních školách. Vymezují se vůči těm, kteří podle nich ustrnuli v minulosti a kteří dlouho zastávají vedoucí pozice. Nechtějí, aby se vyučovalo opakování postupů divadelní tvorby minulosti, ale chtějí umělecké obory, které se dovedou vypořádat s výzvami budoucnosti. Mluvčí často znají dění a přístupy na zahraničních školách a odkazují se na ně. Upozorňují na to, že prostředí českých divadelních škol je v porovnání se zahraničím zaostalé a uzavřené samo do sebe. Touží po větší umělecké rozmanitosti a po redefinici příliš úzce zaměřených divadelních oborů.

Tato pozice se tak důrazně vymezuje vůči pozici „Iniciativa mi vadí, protože narušuje dobře fungující systém“ a také vůči pozici „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“. S nimi nejčastěji vstupuje do konfliktu a vůči jejich postojům vyslovují aktéři·aktérky v této pozici důrazný nesouhlas. Mnohdy se v tomto vymezování objevuje i generační tematika.

Já osobně nemohu souhlasit s názorem zaznívajícím především ve starší generaci, že pokud tento přístup student „vydrží“, stane se z něj silná osobnost. Důkazem pevného charakteru je podle mě spíše schopnost jednat tak, aby mohly být nevyhovující poměry napraveny, a nikoli „držet hubu a krok“.

Kateřina Kykalová, diskuse pod článkem [Nevydržely jsme to](#), 11. 9. 2021

Někteří aktéři a aktérky zaujímající tuto pozici také aktivně jednájí – oslovují vedení fakult a tlačí na ně, aby situaci změnila. A ti, kdo jsou ve vedení školy, začínají konkrétní změny navrhopvat či o nich jednat. Někteří zase rozšiřují požadavky iniciativy, přidávají k nim vlastní, případně je také rozšiřují i na další instituce, v nichž působí, typicky na divadla.

Témata

V promluvách z této pozice zaznívá **kritika vedení jednotlivých oborů na divadelních školách, strnulé personální struktury a kumulace funkcí**. Pedagogové a pedagožky divadelních škol totiž často působí i ve vedoucích pozicích divadel, a proto je profesní (ne)úspěch studentů a studentek silně spojen již s dobou jejich studia. Kvůli strnulé personální struktuře a ateliérové

organizaci výuky je také podle těchto mluvčích silně omezena pestrost tvůrčích principů, s nimiž se studující setkávají.

Vše se to propojuje, protože o věcech na nejvyšších postech rozhoduje pár lidí. Je to strašně politické, cynické a nemám pocit, že by oficiální divadelní establishment měl zájem o skutečnou divadelní tvorbu.

Daniela Špinar, odcházející umělecká šéfka činohry Národního divadla, režisérka, absolventka DAMU, [iRozhlas](#), 26. 8. 2021

Důležitým tématem je pro tuto skupinu přetrvávající **sexismus** a **diskriminace žen**. Zástupci a zástupkyně skupiny přinášejí svědectví o nevhodných poznámkách, které míří na ženy, zaslechnutých jak při studiu, tak v praxi. Popisují zkušenosti s diskriminací a autoritativním rozhodováním zejména pedagogů-mužů o tom, čemu se mají studentky a studenti věnovat v rámci svého oboru. To platí především pro režii, která je ze strany konzervativního establishmentu určena především mužům, a dramaturgii, jež je spíše vhodná pro ženy, scénografii jako mužskou disciplínu a kostýmy, kam se více hodí ženy.

Jako nastupující studentka režie na DAMU jsem započala své studium tím, že nás náš ročníkový vedoucí vzal do hospody a tam nám dvě hodiny vysvětloval, že žena nemůže být režisérka, protože muži ji od přírody neposlouchají (žena je možná krkem, který hýbe hlavou, ale nemá být hlavou samotnou).

Diskuse na Facebooku

Sama jsem si nechala tři roky plivat do ksichtu a bojovala jsem za to, že můžu režirovat, i když nemám penis. Ok, zvládla jsem to, uhájila si svou. Jen občas přemýšlím, že jsem to množství energie, které jsem při tom spotřebovala, mohla investovat do něčeho mnohem lepšího. Ne, vážně to nejsou nářky těch, kteří jen chtějí, aby je pedagogové plácali po zádech.

Diskuse na Facebooku

Pro část mluvčích zaujímajících tento modus je charakteristické ventilování negativních pocitů spojených se školou. Mluvčí zmiňují nenaplnění představ, které měli před studiem, postupnou rezignaci nebo demotivaci. Popisují nepřipustné uplatňování a vynucování „zapadání do škatulek“ tam, kde by měla být podpora rozmanitosti a kreativity. V této skupině silně rezonuje téma **strachu**, v širším pojetí jako vyjádření pocitu z celého studia: strach se ozvat, když bylo potřeba, nebo strach z vyloučení ze školy.

Pro mě JAMU nebylo inspirativní prostředí, já opakovaně zažívala pocity stresu, strachu, ponížení a nespravedlnosti.

Osobní status na Facebooku

Pro tuto pozici je proto podstatné vytvoření **bezpečného prostoru** ve školách, který by umožňoval jak sdílení emocí a psychických problémů během studia, tak i kritickou reflexi fungování výuky. Mluvčí upozorňují, že v rámci uměleckých škol se bezpečné prostředí a anonymita při evaluacích vytvářet nedaří.

Nejdůležitější metafory

Tato pozice popisuje iniciativu jako **katalyzátor**, tedy jako něco, co urychlilo společenský vývoj, který už byl ovšem dávno v pohybu. Daná metafora podporuje představu, že se proměna společnosti děje podle objektivních zákonů – společenské chemie.

Problematika sexuálního obtěžování byla nejzávažnějším i nejbolestivějším tématem, které se během odpoledne a večera diskutovalo, ale zároveň zapůsobila jako katalyzátor k rozkrývání dalších problémů na akademii.

Sexuální obtěžování, zneužívání moci, nekompetentnost. [A2larm](#), 13. 10. 2021

Lidé, kteří dlouhodobě zastávají funkce vedoucích oborů a divadel, jsou z této pozice popisováni jako **žáby na prameni**. Daná metafora podporuje představu, že tito lidé kazí prostředí českého divadla a že jeho proměny k lepšímu lze dosáhnout tím, že budou odstraněni ze svých funkcí.

Jak v Národním divadle, tak v tom establishmentu, tam všechno stojí a jenom se tam střídají ty lidi, ale vlastně je to takový pod palcem. Takový žáby na prameni.

Daniela Špinar, odcházející umělecká šéfka činohry Národního divadla, režisérka, absolventka DAMU, [podcast „Ptám se já“](#)

Představu školního i uměleckého prostředí jako místa „přírodního výběru“, kde vítězí ten silnější, pak podporuje metafora **potravního řetězce**. Mluvčí v ní charakterizuje strukturu školy zaměřenou na pedagoga nebo pedagožku jakožto na výjimečnou uměleckou osobnost, k níž mají studující vzhlízet.

Vzhledem k této struktuře se tedy tyto osobnosti ocitly na vrcholu potravního řetězce, bez zpětné vazby, pravidelné evaluace či generační obměny vedoucích ateliérů.

Osobní status na Facebooku

Shrnutí

V rámci diskurzivního prostoru se modus „Podporuji iniciativu a doufám v lepší budoucnost“ na jednotlivých osách pozicuje následovně:

UMĚLKYNĚ·UMĚLEC pro skupinu představuje člověka naplněného radostí ze svobodné tvorby, který není umisťován do nějakých předem připravených škatulek. Umělci·umělkyně nejsou chápáni jako soupeři a měli by se spíše navzájem podporovat než si konkurovat.

SÍLU spojují mluvčí se schopností empatie a práce s vlastními emocemi. Síla podle nich tkví ve schopnosti uvědomovat si, kde jsou mé hranice, a v odmítnutí volby „vydržet, nebo odejít“. Mít sílu znamená zvolit si setrvání ve škole a zároveň s tím se snažit školní prostředí proměnit. To s sebou nese i sílu postavit se za sebe a za druhé proti mocenské převaze a schopnost být kritický k autoritám a tradicím.

ZMĚNA, ať již v rámci divadelních škol, nebo v rámci divadelní tvorby, je podle mluvčích nevyhnutelná a už se děje. Nelze ji podle nich zastavit a je spojena s celospolečenským progresivním vývojem. Měla by se týkat škol jako celku a měla by směřovat k větší otevřenosti školního prostředí různým uměleckým vlivům. Měla by zabránit kumulaci a dlouhodobému obsazení funkcí jedním člověkem. A měla by proměnit atmosféru škol z „toxické“ na „inspirativní“.

PROSTOR, kterým se daná skupina zabývá, je především prostorem pro sdílení vlastních příběhů, tedy prostor pro možnost se vyjádřit. Mluvčí chtějí, aby takový prostor byl bezpečný a otevřený. Prostor školy, v němž se často nacházejí nyní, takový podle nich není, a je potřeba to zajistit. Především je nutné zbavit jej sexismu, diskriminace žen a autoritativního přístupu pedagogů a pedagožek.

E. Iniciativa mi vadí, protože narušuje dobře fungující systém

Naučila jsem se, že postoj „nejde to“ je nepřijatelný a že vše lze určitým způsobem vyřešit – to však vyžaduje kreativitu, pracovitost, motivaci a výdrž – při hledání řešení je lepší hledat způsoby, protože hledání důvodů, proč něco nejde – to nikoho nikam neposune. Pokud ale někdo má pocit, že „to nemusí vydržet“ – nemusí – je to jeho svobodná volba.

Diskuse na Facebooku

Zdrojové dokumenty

- tři audio soubory ([pořad „Osobnost Plus“ Českého rozhlasu Plus](#), 26. 12. 2018; [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#), 31. 8. 2021; [setkání akademické obce DIFA JAMU #pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021)
- tři texty ([Lidovky.cz](#), 14. 7. 2021; vyjádření a dopis tisku [Hany Fischerové](#), web DAMU, nedatováno)
- jeden facebookový post a následná diskuse

Charakteristika aktérů a akterek

Tento modus typicky zaujímají pedagogové a pedagožky divadelních akademií, dále pak jejich absolventky a absolventi a konzervativně naladěná divadelní kritika. Daní pedagogové a pedagožky působí na akademiích dlouhodobě (více než patnáct let) a někteří z nich zastávali či zastávají vedoucí funkce v rámci divadelních škol i v rámci velkých divadelních institucí. Absolventky a absolventi tento modus zaujímali v rámci facebookových diskusí, přičemž pracují mimo oblast divadelní tvorby, například v reklamní agentuře. V rámci divadelní kritiky se objevil pouze jeden článek, který tento modus prezentuje, a jeho autorkou je renomovaná kulturní kritička.

Do tohoto modu jsme také zařadili rozhlasový rozhovor s pedagogem DAMU z roku 2018, který byl v rámci iniciativy kritizován. Aktéři a akterky zaujímající tento modus se totiž stavěli na obranu tohoto pedagoga.

Základní charakteristika

Já se s šikanou na katedře scénografie nesečkala ani jako studentka, ani jako současný pedagog. Nevyvracím to, protože ta obvinění jsou nekonkrétní, ale jsem opravdu zvědavá, kdo tu zkušenost měl a hlavně s kým. Takové obvinění se přece nedá poslat jen tak do větru. Pokud nechceme zavádět lidové soudy bez instituce obhajoby.

Hana Fischerová, pedagožka na Katedře scénografie na DAMU, text zveřejněný na www.damu.cz

Mluvčí zastávající tuto pozici iniciativu otevřeně kritizují, odsuzují nebo před ní varují. Vnímají ji jako nebezpečnou, nevhodnou a zbytečně vyhrcoanou.

Otevřeně zpochybňují výpovědi, které iniciativa zveřejnila, i hodnotu iniciativy jako takové. Ve svých prohlášeních zdůrazňují, že podmínky, které platily během jejich studia, byly nesrovnatelně náročnější než ty současné. Někteří mluvčí připomínají například okolnosti, jimž čelili před sametovou revolucí i v jejím průběhu. Iniciativa v jejich očích narušuje dobře fungující systém a přímo ohrožuje jejich pozici v něm. Ve svých reakcích jsou proto mluvčí otevření a v některých případech útočí na konkrétní lidi zastávající opačné pozice. Často se stavějí do pozice oběti a vyvíňují se z podílu na situaci, kterou zároveň popírají.

V reakcích mluvčích této pozice se objevují důležitá sociálně-politická témata, jako podfinancování kulturních institucí či prekérnost uměleckého zaměstnání. Právě tato a další podobná témata v jejich prohlášeních fungují také jako prostředky sebeviktimizace či sebeobhajoby reagující na výpovědi zveřejněné iniciativou i na případné výroky skupiny podporující iniciativu. Mluvčí v této pozici rozumí výpovědím studentů jako přímému útoku na (svůj/něčí) umělecký status, (svou/něčí) institucionální pozici či (svou/něčí) osobu.

Už teď se domnívám, že se rozpoutává hon na čarodějnice a hledání obětního berana. [...] Je tu ještě jeden legrační... žert, Kunderu připomínající, skutek obvinění pedagoga – jde o Tomáše Töpfera, jak všichni víme –, který vás pozdravuje a mimochodem pro sebe žádá trest smrti.

Jan Vedral, pedagog na Katedře činoherního divadla na DAMU, čtvrté zasedání akademického senátu DAMU [1](#), [2](#)

Vytváření vlastní pozice

...chápu, že mláďata cítí sem tam nekomfort od některých pedagogů... ale, kurňa, žádný „talent“ nerozkvetl v pohodlíčku a plácáním po zádech.

Diskuse na Facebooku

Mluvčí v tomto modu vystupují jako oběti iniciativy nebo jako ochránci a ochránkyně těchto obětí. Popisují svou osobu nebo druhé jako ty, na které se neprávem útočí a kteří jsou diskriminováni ageisty a ageistkami, nevděčnými studujícími či ublíženými absolventy a absolventkami. Pozice se tedy profiluje jako otevřeně kritická vůči iniciativě, jejím podporovatelům a podporovatelkám a zveřejněným svědectvím. Mluvčí se zaměřují především na kritiku konkrétních svědectví, studujících nebo vyučujících. Svědectví studujících a kritiku absolventů a absolventek pak označují jako hlasy těch

neúspěšných a zkrachovalých. Úspěšní lidé jsou podle této logiky ti, kteří „vydrží“, a kteří tudíž nemají důvod se k iniciativě hlásit.

Mluvčí zmiňují vlastní úspěchy a úspěchy významných absolventů a absolventek škol jako důkazy o tom, že vzdělávací systém na škole funguje dobře a že není třeba jej měnit. Vedle nich chválí i některé ze současných studujících, kteří jsou „odolní“. Staví tak normalitu „vydržet“ vůči excesu „nevydržet“. „Odolnost“ spojená se „sebezapřením“ je přitom předkládána jako synonymum (umělecké) „vyspělosti“. Mluvčí této pozice si totiž zakládají na profesním úspěchu, kterého dosáhli skrze tvrdou práci, dril a výdrž, a často se u nich setkáme s argumentem typu „já to vydržel/a“, tudíž „ty musíš také“.

Pokud mě někdy v životě někdo podceňoval, což se stalo určitě mnohokrát, znám jedinou odpověď. Vždycky jsem ty pochybovače musela přesvědčit svou prací. Ať už ve škole, nebo v praxi. Žádné písemné nebo jiné protesty a petice vám respekt nezařídí. Nejlepší argument je odvedená práce. Právě k tomu se hodí škola a jako základ řemeslo.

Hana Fischerová, pedagožka na Katedře scénografie na DAMU, www.damu.cz

Myslím, že to je spíš teď téma citlivých mladých dušiček, co stále čekají, že je někdo bude plácát po zádech a říkat jim, jak jsou úžasní a nic takového jsme tu nikdy neviděli... bez urážky, ale vidím to i v jiných sektorech než umění.

Diskuse na Facebooku

Kdybych na to měla čas (já totiž pracuji) vytáhla bych Vám z videa věty, které pojmenovávají důvody, proč ta hysterická performance ty problémy pouze anonymně a neadresně pojmenovává, ale neřeší. A kde se doopravdy v jednotlivých kauzách stala chyba. Všechny popsané kauzy se měly okamžitě řešit, a to na úrovni konkrétních případů a konkrétních „pachatelů“ nepravostí. Potřetí opakuji – sociopati, sexuální predátoři a úchylové na místech pedagogů nemají co dělat. A jedinou cestou, jak toxickému chování zamezit, je nutnost jednotlivé konkrétní kauzy řešit a konkrétní toxické pedagogy ze školy eliminovat. Pokud vím, etický kodex fakulty i etická komise na škole existuje.

Diskuse na Facebooku

Témata

Jistě jsou pedagogové, kteří si léčí své ego na studentech, a tady má mít škola své nástroje, aby to uměla řešit, takže zřízení funkce ombudsmana se jeví jako rozumné. Ovšem problém je, že děvčata tajuplně mlčí a odmítají kohokoliv jmenovat.

Jana Machalická, divadelní kritička a novinářka, Lidovky.cz, 14. 7. 2021

Mluvčí této pozice zpochybňují zejména pravdivost a charakter studujících s odkazem na **anonymitu** příběhů, které iniciativa zveřejnila. Pokud pak skutečně došlo k nějakým případům, které iniciativa zveřejnila, tak se podle

této skupiny mluvčích jedná o **provinění jednotlivců**. Na vině podle nich není systém divadelních škol, ale spíše sociopaté, kteří na místa pedagogů a pedagožek nepatří.

Podstatným tématem pro mluvčí zaujímající tuto pozici je také **ne/svoboda**. Studujícím je připomínáno, že si svou cestu, tj. nástup na divadelní školu, vybrali svobodně, čímž také přijali pravidla a normy, které instituci konstituují. Pojetí svobody mezi mluvčími explicitně odkazuje k historickým událostem roku 1989. Někteří mluvčí vnímají vystoupení iniciativy dokonce jako znehodnocení odkazu sametové revoluce. Studující jsou obviňováni z nevděčnosti a z nabourávání systému, do něhož svobodně vstoupili, ale sami se o svobody, které nabízí, nezasloužili.

Když si vzpomenu na revoluci, kterou jsem ve škole prožívala já v roce 1989, šli jsme do toho na své jméno a riskovali všechno. Vlastně jsme ani nevěděli, co všechno riskujeme, taková byla doba, to, jestli riskujeme život, nebo svobodu, nebo jen studium. A nepřípadali jsme si nijak stateční, a taky jsme nebyli, stateční byli disidenti, kteří to dělali desítky let, na své jméno a s rizikem všech důsledků. Ale co riskují neadresným obviněním v téhle atmosféře, která přeje v celém světě odhalování obdobných problémů, ta atmosféra tu je a v zásadě je správná, protože chrání oběti, ale co jestli není všechno až taková pravda, je to pořád ještě statečné? Bez dalších otázek? A když nám iniciativa vzkázala, že nenese žádnou zodpovědnost za obsah těch příspěvků?

Hana Fischerová, pedagožka na Katedře scénografie na DAMU, www.damu.cz

Důraz je kladen také na dichotomii **pocity vs. fakta**. Mluvčí zpochybňují pravdivost obsahu svědectví, která iniciativa zveřejnila, především na základě toho, že se nejedná o „fakta“, ale že jsou založena na emocích. Proto je podle mluvčích nelze považovat za ukazatel skutečnosti. Pravdivostní hodnota podle mluvčích závisí na faktech, jež mohou rozpoznat pouze ti, kdo mají své emoce pod kontrolou. Jako „fakta“ jsou naopak předkládány příběhy, které tito mluvčí vyprávějí.

Já vidím velký problém v recepci tohoto uměleckého činu. S jeho obsahem se totiž nadále většinou nezachází jako s tím, oč šlo; tedy jako s obrazem toho, jak tvůrci performance zakoušejí a reflektují ze svého vnitřního prožívání žitou skutečností, ale zachází se s tím prostě jako s fakty.

Jan Vedral, pedagog na Katedře činoherního divadla na DAMU, [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#)

Vadí mi, že se tu nakládá s fakty opravdu velmi volně. Obvinění jsou spíš v kategorii pocitů... Zajímá vůbec někoho, jak to bylo? Anebo je na místě ten novinářský bonmot: jen nedovolit faktům, aby zničily pěknou story? Já tu nějaká fakta mám, pokud budou přece jen někoho zajímat.

Hana Fischerová, pedagožka na Katedře scénografie na DAMU, www.damu.cz

S dichotomií pocity vs. fakta se pojí figura „**je to pouhá interpretace**“. Mluvíci skrze ni zpochybňují pravdivost jednotlivých příběhů, které během vystoupení iniciativy zazněly, na základě toho, že se jedná o „pouhé příběhy“. Pozice tak vytváří prostor, v němž rozlišuje mezi těmi, jejichž interpretace světa je správná a nezpochybnitelná, a těmi, kteří jsou dosud uvězněni ve vlastním vidění světa, a nemohou tedy rozlišit skutečnost od fikce.

Problém je v tom, že každá situace – děláme všichni divadlo, takže mi budete rozumět – je složitá struktura a že všechny postavy do ní zapletené vidí tu situaci ze svého hlediska. Čili ty pravdy, jak už Pirandello odhalil ve své hře Každý má svou pravdu a v těch ostatních také... vlastně vidí různé věci. To neznámá, že ten, kdo vidí něco jinak nebo to vnímal jinak, je blázen, a priori. To jenom v těch extrémních případech. Ale přistupme, prosím vás, na to, že žádná jediná všeplatná pravda žádného hnutí neexistuje...

Jana Kudláčová, pedagožka na Katedře činoherního divadla na DAMU, [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#)

Nejdůležitější metafory

Zvlášť výrazné jsou metafory **válečného konfliktu, terorismu a vzpoury**. Studující podle mluvčích této pozice žádají „trest smrti“, „vyřizují si účty“ či tvoří „lidové soudy“. Situace po vystoupení iniciativy je popisována jako „kárný tábor“, „vyřizování účtů“, „studentská revolta“ či „kampaně“. Nedůvěra k akademickým orgánům je srovnávána s občanskou neúčastí ve volbách. Výraznou je metafora **hozeného granátu** do uzavřené místnosti, k němuž je performance iniciativy přirovnávána. Původcem problémů ve škole je nikoli prostředí samo, nýbrž onen hozený granát, tedy aktivita studujících.

Začínáme žít v hyperkorektní době a také v časech kampaní, které je snadné spustit, a pak už to lítá hlava nehlava. Jenže jak se ukazuje, že ony ty kampaně stejně slouží hlavně tomu, co je staré jako lidstvo samo, a to boji o moc, o posty. To se zjevně skrývá i za výbušnou kauzou na DAMU, již odstartovala iniciativa Ne!musíš to vydržet.

Jana Machalická, divadelní kritička a novinářka, Lidovky.cz, 14. 7. 2021

Záslužná by iniciativa byla, kdyby se soustředila na řešení problému, ale když použijou obraz, skoro filmový, ony hodily granát do uzavřené místnosti plné lidí a odjely na prázdniny. Je to nějaká statečnost?

Hana Fischerová, pedagožka na Katedře scénografie na DAMU, www.damu.cz

Ve výpovědích mluvčích se také objevují **rodičovské figury**, které odkazují k paternalistické autoritativní výchově: „došla mi trpělivost“ či „škola je tvrdá, protože má studenty připravit na život“.

Snažím se to vydržet už tři neděle, ale po poslechu podcastu Respektu k tématu Nemusíš to vydržet jsem zjistila, že ani já už to nemusím vydržet, a došla mi trpělivost. Zdaleka nejen z formy a načasování té iniciativy a z toho, že se prezentuje pomocí sociálních sítí, čímž neguje výsady, které jí poskytuje akademická půda. Ale ještě víc mi došla trpělivost z novinářské práce, která to celé doprovází.

Hana Fischerová, pedagožka na Katedře scénografie na DAMU, www.damu.cz

Umění je v rámci této pozice přirovnáváno k **vrcholovému sportu**. Daná metafora podporuje představu výjimečnosti umění a nutnosti talentu, stejně jako nezbytnosti tvrdé dřiny a píle.

Možná srozumitelnější bude srovnání [divadelní tvorby; pozn. red.] se sportem – Česko je plné sportovců, ale jen několik z nich se dostane do olympijského týmu. A jen několik z nich se z olympiády vrátí s medailí – nejspíš také díky tomu, že se připravovali pod vedením trenéra. A také proto, že měli motivaci a sílu zvládnout vše, co takový olympijský trénink obnáší – a procházka růžovým sadem to jistě není. A věřím, že v takovém tréninku vrcholových sportovců to také mnohdy vypadá, že je to „přes čáru“. Ale to je to, oč tu běží – někteří to zvládnou a z olympiády se vrátí s medailí. A někteří se spokojí s průměrností v duchu hesla „Nemusíš to vydržet“ a prostě to vzdají. Nic nevystihuje myšlení vedoucí k průměrnosti lépe než slogan „Nemusíš to vydržet“.

Diskuse na Facebooku

K sebeobhajobě pak tato skupina využívá rétorickou figuru **nikdo není dokonalý**.

Ukažte mi v této místnosti, v jakékoliv místnosti, kde tahle diskuse běží, kdekoli doma, kde kdo je, ideálního studenta. [...] Můj pocit je, že studenti někdy zneužívají vlídnost pedagogů, když jim posouvají věci, které třeba měly být splněny. [...] Stejně jako bylo řečeno, že někteří pedagogové pomlouvali studenty, dochází k pomlouvání od studentů k pedagogům, [...] bylo řečeno, že některé činy pedagogů jsou na hranici občanskoprávní nebo trestněprávní zodpovědnosti. Měli jsme případ, řešili jsme to, teď to tady nebudu říkat, dostali se studenti svými činy na stejnou hranici.

Jakub Cír, absolvent a odborný asistent na JAMU, zasedání akademické obce DIFA JAMU, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)

Shrnutí

V rámci diskurzivního prostoru se modus „Iniciativa mi vadí, protože narušuje dobře fungující systém“ na jednotlivých osách odráží následovně:

UMĚLCI·UMĚLKYNĚ musejí být připraveni především trpět a dřít, neboť to kvalitní umělecká tvorba a umělecké uznání vyžaduje. Kvalitní umění podle této pozice podmiňuje disciplína, dodržování pravidel, ctění autorit, řemesla a tradice.

SÍLA je v této pozici synonymem pro výdrž a odolnost. „Vydržet“ znamená přežít v již nastaveném prostředí, projít si tvrdými zkouškami všeho druhu a ustavit se jako úspěšný tvůrce·tvůrkyně. Síla znamená odolat tlaku vlastních emocí, přijmout autoritu, učit se od ní, být úspěšný a posilovat (svůj) status umělce·umělkyně. Je třeba mít ostré lokty.

Jakákoliv ZMĚNA z vnějšku, která by vzešla z nějakého studentského hnutí, není mluvčími této pozice podporována. Pokud je řeč o změně, akceptuje tato pozice změnu individuální: k větší pili, disciplíně, ale i k větší dravosti. Změna je pro ni primárně hledání způsobů, jak zrealizovat to, co chci, v takto nastaveném prostředí.

PROSTOR umělecké školy i divadla je chápán jako fungující systém, který má charakter bojového pole. Vzbuzuje dojem spartánské společnosti založené na řízeném výkonu, kázni a pevné hierarchii. Spíše než o prostor zákona se jedná o prostor suverénní výjimky, vypůjčíme-li si termín Giorgia Agambena. Kdo se postaví zákonu (či suverénovi·suverénce), je vyloučen. Zákon či norma, které se často zaměňují, slouží k legitimizaci jednání mocných. Tento prostor patří vítězům a vítězkám.

B. Podporuji iniciativu, ale...

#nemusistovydrzet je velmi důležitý impuls k velmi důležitý a potřebný debatě ohledně poměrů na DAMU. A vzhledem k tomu bych ráda vyzdvihla všechny pedagogy a pedagožky, kteří svoje studenty a studentky berou jako rovnocenný partnery, věří v ně, podporují je, jsou jim motivací a třeba i inspirací, vyslechnou je a jsou tu pro ně, když je potřeba. [...] Rozhodně tímto příspěvkem nevystupuji proti iniciativě (naopak, je to vážně důležitý téma), cítila jsem potřebu tohle zdůraznit a třeba tímto i dotyčným pedagogům a pedagožkám poděkovat.

Osobní status na Facebooku

Zdrojové dokumenty

- pět audio souborů ([mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](#), 9. 7. 2021; [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#), 31. 8. 2021; pořad „Akcent“ ČRo Vltava, 6. 9. 2021; pořad „Ranní úvaha“ ČRo Vltava, 11. 10. 2021; [setkání akademické obce DIFA JAMU #pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021)
- čtyři texty ([Respekt](#), 18. 7. 2021; [Ateliér 205](#), 22. 7. 2021; [H7O](#), 8. 11. 2021; individuální reflexe na [webu DAMU](#), nedatováno)
- čtyři facebookové diskuse

Charakteristika aktérů a aktérek

Tento modus typicky zaujímají pedagogové a pedagožky divadelních akademií, dále i absolventky a absolventi, studující divadelních škol a kulturní komentátoři. Daní pedagogové a pedagožky působí často ve vedoucích pozicích akademií a někteří z nich zastávali či zastávají i vedoucí funkce v rámci velkých divadelních institucí. Studující, kteří zaujímají tento modus, se také podílejí na vedení škol a bývají například studentskými senátory.

Základní charakteristika

Já bych ráda jenom velmi krátce vyjádřila velkou podporu té iniciativě a mám pocit, že opravdu přicházejí s velmi silným a důležitým podnětem, kterej by se neměl, podle mě, komunikovat tak, že se tu staví jakási potřeba studentů nebo svědectví studentů o něčem, co stojí proti nějaké mase pedagogů, ale že je to obrovská pomoc pro ty, kteří tu moc mají, konkrétně tedy pro nás, pro všechny, kteří mají nějakou moc v rámci té instituce, tak, aby s ní vědomě pracovali, s vědomím toho, k čemu na té instituci může dojít...

Alice Koubová, proděkanka DAMU, [mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](#), 9. 7. 2021

Tato pozice má velmi blízko k pozici podporovatelů iniciativy a k neutrální pozici. Od podporovatelů ji však odlišuje potřeba jednat primárně uvážlivě a nekonfliktně se všemi diskutujícími a snaha ohlížet se při prosazování změn na celek. Od neutrální se zase odlišuje svým deklarovaným zájmem naplňovat požadavky iniciativy a sebereflexí vlastní mocenské pozice.

Podle mluvčích této pozice došlo v divadelních školách k nahromadění velké spousty problémů, které se dlouhou dobu neřešily. Veřejné vystoupení iniciativy podle nich způsobilo, že se tyto problémy konečně začínají veřejně probírat. Nyní je nutné začít požadavky iniciativy realizovat a měnit naše akademické prostředí. Je ovšem třeba pomoci všem, nejen obětem, jejichž svědectví iniciativa prezentovala. Ve vyhrocené debatě nyní hrozí, že ve vzájemném konfliktu zanikne reformní impulz, který iniciativa přinesla. Proto je třeba, podle této pozice, vést sebereflexivní a upřímný dialog, a přitom dodržovat stávající pravidla a respektovat panující hierarchii v rámci školy. Jedině tak, domnívají se mluvčí, je možné něco skutečně změnit.

V tuhleto chvíli jsme v situaci, kdy systémové nástroje, které jsem před chvílkou uvedl, jsme schopni, si myslím, s jistou pílí a důsledností uvést v život. Co ale neuděláme do konce roku a neuděláme to ani během příštího roku, ani během příštích tří, čtyř ani pěti let, je změna vědomí, že se máme k sobě navzájem chovat jiným způsobem. My máme v tuhleto chvíli už platný etický kodex. [...] Naší první a velkou starostí bude, aby etický kodex se stal běžnou součástí našeho každodenního života, abychom věděli, na co máme právo a jak se máme k sobě navzájem chovat.

Karel František Tománek, děkan DAMU, čtvrté zasedání akademického senátu DAMU, 31. 8. 2021, [1](#), [2](#)

Vytváření vlastní pozice

Pod vlivem toho, že jsem v senátu, že se snažím chopit té výzvy k sebereflexi, tak jsem kontaktoval některé své pedagogy, protože i učím, protože jsem vnímal nějaký problém ve výuce, kterej jsem odezřel od svejch studentů a spojil se mi s mejma studijníma zážitkama, a požádal jsem je, abychom se setkali a mluvili o tom.

Šimon Peták, člen akademického senátu DIFA JAMU, doktorand a odborný asistent, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Tato pozice vzniká díky aktivnímu zásahu mluvčích do diskuse a vstupem mezi dvě strany konfliktu. Staví se tak za podporovatele iniciativy, ale nutně ne proti jejich odpůrcům, kteří iniciativu přímo či nepřímo zpochybňují. Mluvčí zaujímající tuto pozici se vůči odpůrcům a odpůrkyním iniciativy snaží působit spíše jako prostředníci či zprostředkovatelé. Naopak k podporovatelům a podporovatelkám iniciativy bývají kritičtí a dávají jim (někdy nevyžádané) rady: snaží se mírnit jejich nejagresivnější projevy nebo jim předkládají pohled „té druhé strany“.

Upozorňují všechny na existenci předsudků a formulují pravidla a zásady vzájemné diskuse. Snaží se ji rámovat tak, aby do ní byli zahrnuti všichni. Zároveň také iniciují vznik nových prostorů pro komunikaci. Tehdy se stavějí do pozice moderátorů a kultivátorů diskuse. Varují ostatní před zjednodušujícími soudy, ale také sami aktivně jednají a snaží se spolupracovat se všemi a akceptovat stanovisko každého. Zamýšlejí se nad diskusí jako nad celkem a jako celek se jí snaží uchopit a směřovat. V případě, že do ní aktivně nezasahují či na ni nemají přímý vliv, volí cestu analytických komentářů, a blíží se tak spíše neutrální pozici.

Ta cesta, na kterou se budeme vydávat, která doufejme, že povede někam, kam ani netušíme, a tam to bude lepší a my tomu budeme líp rozumět, tak doufám, že by mohla být naplněna třemi pojmy ve vztahu k tomu, o čem se tu bavíme. [...] Ty pojmy jsou sebereflexe, protože mám pocit, jako škola stojíme teď před zásadní výzvou k sebereflexi na mnoha úrovních. [...] Druhý pojem je respekt. To je úplně zásadní věc. Zase, myslím si, že je ho potřeba na všech stranách a hledat ho vždycky znova, a i s lidmi, s nimiž jste mluvili, jsme mluvili mockrát a máme pocit, že to nikam nevede, neexistuje asi v tuhleto chvíli nic lepšího než hledat v sobě znovu tu snahu o respekt. [...] Reflexe, sebereflexe, respekt – já doufám, že z tohotohleto může vzniknout důvěra, kterou potřebujeme, která nám chybí a ke které, jak se domnívám, budeme muset jít nějakým opravdu strukturálním a možná i technologickým řešením.

Šimon Peták, člen akademického senátu DIFA JAMU, doktorand a odborný asistent, #pojďmeotommluvit, 12. 10. 2021, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)

Témata

Tato skupina zdůrazňuje, že je potřeba budovat **vzájemnou důvěru**, aby se požadavky iniciativy prosadily. Upozorňuje tak na potřebu konsenzuálního rozhodování, které je podle ní pro dlouhodobější změnu školního prostředí nezbytné.

...celá věc záleží na naší vzájemné důvěře a na naší dohodě. Protože jmenování členů té [antidiskriminační; pozn. red.] platformy a jejich volba je otázka naší dobré vůle a naší dohody. Pokud se nedohodneme na způsobu volby a na způsobu toho, jak ta platforma bude složená, tak se asi nedohodneme, a tím pádem celé to naše snažení nebude úspěšné. Takže jenom zdůrazňuju, že nějaká základní důvěra a nějaká základní dohoda mezi námi, pokud bychom k ní dospěli, tak bych byla moc ráda, a napomohla by právě spuštění oné platformy.

Ingeborg Radok Žádná, rektorka AMU, [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#), 31. 8. 2021

Zároveň tato skupina upozorňuje na zjednodušení či **předsudky**, které se kolem iniciativy vynořují. Například na mediální zkratku, že jsou to pouze pedagogové a pedagožky, kdo zneužívá svou moc.

A já každý rok zažívám na DAMU rituál zvaný přijímač – šikana jak vyšitá, a pozor, čistě studentská záležitost... a každý rok to zpochybňuji a kritizuji. A výsledek? Studenti si to nedají vzít, a dokonce předpokládají, že den po přijímači jim dám volno... Toliko i z „druhé“ strany.

Diskuse na Facebooku

Typicky se tato skupina snaží v živých debatách oslovit příznivce a příznavkyně iniciativy, poskytnout jim **podporu**, ale také jim konstruktivně poradit, co mají dělat a jak mají situaci vnímat. Skupina se také snaží oslovovat všechny zúčastněné a připomenout jim jejich **spoluzodpovědnost na systému**, který vytvářejí.

Nesmíme si z tý debaty odnést nějaký rozčarování nad tím, jak tady padla větička „nic se nestalo“, nebo že otevřít debatu je floskule. [...] To, co tady teď podstupujeme, taky nemůže dojít k nějakému definitivnímu, dokonce ani nesmí dojít k nějakému definitivnímu stanovisku. A zároveň možná podvědomě někteří čekáme, že se něco stane. Ono se něco děje. A měli bychom za to být vděční, že se to děje. Neustávat v tom...

Michal Dočekal, pedagog DAMU, umělecký šéf MDP, mimořádné zasedání akademického senátu DAMU, 9. 7. 2021, [1](#), [2](#)

Mluvit budu nyní především k vám, studentkám a studentům, kterým fandím. Důvěry v současné vedení fakulty mám pramálo. Věnujte prosím pozornost činnosti akademického senátu a vedení divadelní fakulty JAMU. Kontrolujte, konfrontujte, zajímejte se o rozhodnutí, která senát a vedení fakulty činí. Ptejte se, k čemu jsou a co bude jejich výsledkem. Tyto výsledky prověřujte. Věřte činům, ne rádoby smělym prohlášením připomínajícím statusy na sociálních sítích. Nedopřejte vedení ono typicky české: vládneme, nerušit.

Vítězslav Větrovec, absolvent DIFA JAMU, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Já chci říct, že my máme systém. Vždycky je nějaký systém. Problém je ten, že ten systém tvoříme my, lidé. A jakkoliv se můžeme snažit o to, aby ty mechanismy byly nastaveny, v momentě, kdy je nebudeme dodržovat a naplňovat, tak ten systém padá, kontrolní mechanismy jsou nefunkční a vlastně jsme v situaci, ve které jsme teď.

Blanka Chládková, proděkanka DIFA JAMU, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Nejdůležitější metafory

Demilitarizace – mluvčí přijímají rámování situace jako konfliktní a snaží se ostatní upozornit na to, že konflikty nikam nevedou. Přimlouvají se za to, aby se diskuse v rámci škol vedly bez osobních a jiných útoků.

[Umělecké akademie; pozn. red.] Na rozdíl od standardních univerzit chtějí a potřebují celého člověka: nejenom hlavu, ale také srdce a tělo. V opačném případě se z nich stanou stejně aseptické linky na tituly, jaké už se provozují na většině humanitních nebo sociálních fakult. Jenže nemělo by právě že jít o kolonizaci, ale naopak o demilitarizovanou zónu.

Jan Němec, pedagog DIFA JAMU, pořad „[Ranní úvaha](#)“, 11. 10. 2021

Orwellovština – mluvčí upozorňují na příliš rychlá zavádění změn a opatření, které mohou být vnímány jako pokus o nepřiměřenou manipulaci s institucí. Odkazují na zavádění jazyka newspeak v románu *1984* George Orwella. V něm je hlavním principem vymazávání slov a s tím spojené omezování schopnosti přemýšlet. Mluvčí v této pozici tak varují před nebezpečím bezmyšlenkovitých a rychlých změn.

K těm studentům/kám mám velký respekt i pochopení. Jsem ale skeptický k funkcím typu „koordinátorů intimacy“ atp. To je strašná orwellovština. Uvědomuje si to někdo?

Diskuse na Facebooku

Shrnutí

V rámci diskurzivního prostoru se modus „Podporuji iniciativu, ale...“ na jednotlivých osách objevuje následovně:

UMĚLCI·UMĚLKYNĚ podle této pozice nemusejí být utlačováni a nepotřebují autoritativní vedení, aby mohli tvořit. Nezbytný předpoklad pro uměleckou tvorbu vidí mluvčí spíše ve schopnosti inspirativního dialogu a z něj plynoucího seberozvoje.

SÍLU spatřuje tato pozice v klidném a rozvázném jednání. V pevných a jasných krocích, které vedou směrem ke změnám požadovaným iniciativou. Být „silný“ v rámci této pozice znamená být empatický vůči druhým, tedy i vůči názorovým soupeřům. Ty je třeba dostat na svou stranu skrze trpělivou diskusi.

ZMĚNU chápe tato pozice jako něco nutného a zároveň nevyhnutelného. Může se však jednat o změnu k horšímu, pokud se nebude dít jak na úrovni institucionální, tak i na úrovni osobní. Překotných změn, jako je označování někoho za nepřítele či vyhazování pedagogů a pedagožek, se tato pozice obává.

PROSTOR chápe tato pozice jako prostor společný, který je třeba kultivovat a proměňovat na prostor bezpečný. Nikdo z něj nemá být vyloučen a každý hlas by v něm měl být vyslyšen.

D. Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...

Nemám vůbec nic proti iniciativě #nemusistovydrzet. Nedovolil bych si to bagatelizovat [...], ale mám strach ze dvou bubáků týhle dost nevyvážený debaty [...]. První bubák je, že by se lehce mohlo stát, že si váš méně talentovaný kolega vypláče, vykřučí a vyvzdoruje pozici, na kterou vlastně ze své podstaty nemá, ale co kdyby se mu náhodou ublížilo. [...] A druhéj bubák [...], že bychom mohli propadnout živému dojmu, že DAMU je skrz naskrz špatná škola.

Diskuse na Facebooku

Zdrojové dokumenty

- pět audio souborů (*Reportér*, pořad „[Host Reportéra](#)“, 15. 7. 2021; [Radiožurnál](#), 2. 9. 2021; [mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](#), 9. 7. 2021, [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#), 31. 8. 2021; [setkání akademické obce DIFA JAMU #pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021)
- čtyři texty ([iRozhlas](#), 27. 8. 2021; [Aktuálně.cz](#), 26. 8. 2021; [KlasikaPlus.cz](#), 10. 7. 2021; [Divadelní noviny](#), 5. 9. 2021)
- tři facebookové diskuse

Charakteristika aktérů a aktérek

V modu „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“ jsou sdružení převážně lidé v hierarchicky vysokých pozicích (byť se zde sporadicky objevují i studující nebo absolventi a absolventky), které již dlouho zastávají nebo zastávali. Podíleli se tedy více či méně na uspořádání prostředí, které je iniciativou kritizováno. Iniciativa se jich tak osobně dotýká.

Základní charakteristika

Charakterizovat modus zaujímání pozice „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“ je oproti ostatním modům poněkud problematické. Při jejím popisu se lze lehce dostat do situace, kdy vyložíme výroky mluvčích tak, jak je nemysleli. Jedná se totiž o modus vyčtený „mezi řádky“ na základě *důvodných podezření*. Považujeme proto za důležité se tomuto modu věnovat o něco podrobněji a předložit popis této pozice jako provokativní tezi.

U tohoto modu identifikujeme velmi podobný problém jako u výroku „nejsem rasista, ale...“. Věta následující za „ale“ v rámci takového výroku de facto ruší část, která onomu „ale“ předchází. Mluví se v rámci takového výroku snaží již předem vyhnout nařčení, že iniciativu zpochybňují, a deklarují pozitivní vztah k iniciativě. Ale následně jedním dechem intenzivně zpochybňují taktiky iniciativy, její cíle, projevy, témata nebo odvalu studentstva, a to v takové

míře, že vzniká důvodná pochybnost nad oním deklarovaným pozitivním vztahem k iniciativě.

Konkrétním příkladem budiž text Josefa Hermana v *Divadelních novinách*, který (na dvou místech textu) iniciativu ocení, aby vzápětí výpovědi studujících zaprvé zlehčoval („prý ze strachu, aby je ze školy, která jim podle výpovědí tak ničí životy, nevyhodili“), zadruhé studující obvinil z „nerovných charakterů“ (protože píšou anonymní udání), zatřetí ze „zbabělosti“ (pravá odvaha se prokazovala v jejich generaci, ve skutečné nesvobodě sedmdesátých let), začtvrté ze slabosti (na světě si musí každý vybojovat a obhájit své místo sám, což studenti aktuálně nedělají) a zapáté z „nerovného občanského jednání“ (protože nevyužili všechny prostředky, které škola nabízí).

Byl to užitečný výkřik, aby se konečně něco stalo, iniciativu podpořila řada lidí, se starými bolístkami ze studia se začali svěřovat i dávnější absolventi, přiznávali, že i oni trpěli a neměli odvahu se ani ozvat. Potlesk na otevřené scéně. Jenže, promiňte mi upřímnost – rovní lidé anonymy nepíší, ve slušné společnosti se nepodepsaná oznámení házejí do koše. Jen fízlové je berou vážně.

Josef Herman, šéfredaktor *Divadelních novin*, [Divadelní noviny](#), 5. 9. 2021

Také se řadím na stranu studentů, často s nimi komunikuji. Učím na škole od roku 1990. Vedoucím činoherní katedry budu teprve dvacet let [...]. Co se studentů týče, ti mají svaté právo kritizovat, co chtějí. Mají svaté právo se mýlit a my je máme brát vážně, i když se mýlí. Od toho jsme pedagogové, abychom je přesvědčili a vysvětlili jim různé věci. Pokud stále nejsou spokojeni, přinejmenším to svědčí o tom, že nejsme schopni jim to dobře vysvětlit a musíme to zlepšit. To je normální.

Jan Burian, vedoucí Katedry činoherního divadla DAMU, ředitel Národního divadla a ředitel Mezinárodního festivalu Divadlo, [iRozhlas](#), 27. 8. 2021

Dalším znakem tohoto modu je, že mluvčí rozmlžují a kritizují jakékoli snahy o změnu nebo reformu a téměř veškerou svou energii spotřebovávají na vysvětlování, proč něco nejde, proč je něco těžké, nebezpečné, nemožné nebo nezměnitelné.

Podle mého názoru se umění [...] vlastně ani učit nedá. [...] Umělecká výuka s sebou nese určitá specifika, daná právě tím, že se „učí“ [...] umění a že toto umění nutně učí umělci. [...] Nicméně musíme si přiznat, že umělci jsou (bez nadsázky či úsměvu) lidé velmi specifictí. Bylo tomu tak, je i bude. [...] Dále je třeba si uvědomit [...], že je velmi těžké a stále těžší získat kvalitní umělce pro pedagogický proces. Zejména pak ty, kteří svoji uměleckou činnost aktivně a úspěšně vykonávají – prostě učit nemají čas. Je tu navíc další faktor, a to jsou peníze. [...] Na co pak má děkan fakulty nalákat kvalitní pedagogy? [...] A jak moc musí chodit po špičkách kolem pedagogů stávajících, aby mu – „za ty peníze“ – s prací „nepraštili“?

Ivo Medek, prorektor a bývalý rektor JAMU, KlasikaPlus.cz, 10. 7. 2021

Velmi podobných diskurzivních strategií si všiml již britský ekonom Albert Hirschman v knize *The Rhetoric of Reaction* z roku 1991. V ní popisuje a analyzuje nejdůležitější konzervativní reakce na jakoukoli snahu o reformy a změnu. Hirschman tvrdí, že konzervativní reakce používala stejnou strukturu argumentace, ať už se jednalo o reakci na Velkou francouzskou revoluci, o zavádění rovnosti před zákonem (občanské svobody) v osmnáctém století, o všeobecné volební právo v devatenáctém století, nebo o sociální práva (sociální stát) v průběhu dvacátého století. Vtip je v tom, říká Hirschman, že konzervativec nemůže říci otevřeně, že je „proti reformám“, protože žije v moderní společnosti. Ta se orientuje na neustálou změnu a pokrok, a konzervativec by tak byl okamžitě vyloučen z diskuse, popřípadě zbaven funkce. Musí proto udělat „úkok stranou“. Musí s reformami a změnami „v principu souhlasit“, brát je „vážně“, ale zároveň musí zpochybňovat jednotlivé kroky progresivních snah a spolu s tím torpédovat, rozmlžovat, kritizovat, oddalovat a osekávat jakoukoli snahu o skutečnou změnu. Hirschman identifikuje tři základní reakční rétorické strategie k tomu určené ve formě tezí:

1. Teze o „zvráceném efektu“ (perversity thesis)

První teze tvrdí, že jakoukoli snahou o reformu „vyvoláme pohyb ve světě“, ale v opačném směru, než je zamýšlený efekt. Od takové snahy bychom měli tedy už předem upustit. Jeden z mluvčích v této pozici například uvádí, že iniciativa má sice chvályhodný záměr, chce zlepšit prostředí, aby plodilo kvalitnější umělce, jenže se všechno může zvrtnout a intervence iniciativy povede k tomu, že si „méně talentovaný kolega vypláče, vykňučí a vyvzdoruje pozici, na kterou vlastně ze své podstaty nemá“ (viz citát v úvodu této kapitoly). Původně

chvályhodný záměr se tak zvrhne ve svůj opak, kdy se prostředí vlivem intervence zhorší.

2. Teze marnosti (*futility thesis*)

Druhá teze hlásá, že svět je uspořádaný do nezměnitelných struktur, které zůstanou netknuté i po intervenci. Snaha o změnu a reformu je proto marná a je zbytečným plýtváním energie. Typicky se jedná o rozdělení světa na „elity“ a „lid“, které je antropologickou konstantou. Jakákoli snaha o „demokratizaci“ a rovnost bude marná, protože rozdělení na elity a lid stejně přetrvá. V případě námi analyzované polemiky se tato teze objevuje v podobě talentu: některým „bylo dáno“, ti náročné studium vydrží, „fungují“ a v praxi se prosadí, aniž by měli potřebu kritizovat zavedený systém, a některým „dáno nebylo“, na škole „nefungují dobře“, nevydrží to nebo jsou zhrzeni pozdějším neúspěchem, a právě ti mají potřebu kritizovat systémová nastavení.

Je to ostatně v jejím [fakulty; pozn. red.] bytostném zájmu zjistit, zda jde o kauzu jednoho či dvou ateliérů, nebo plošnou, zda se dotýká seriózně „fungujících“ studentů a studentek, nebo zda hrozí, že se kauza stane „záchrannou sítí“ pro ty, kteří své povinnosti neplní.

Ivo Medek, prorektor a bývalý rektor JAMU, KlasikaPlus.cz, 10. 7. 2021

Teze marnosti se dále ozývá ve všech definicích neměnného světa „tak jak byl, je a bude“ – v přirozené „specifičnosti umělců“; v platnosti Gaussovy křivky, která podle neměnného statistického pravidla určuje, že „extrémních případů“ je na obou stranách málo – tedy vynikajících pedagogů a pedagožek a naproti tomu extrémně špatných; nebo v tom, že „co svět světem stojí, a bude [...] stát, platilo a platit bude, že každý si musí své místo najít a obhájit sám“; nebo také v tom, že učit umění znamená překračovat hranice, čehož nutným vedlejším produktem jsou traumata a zranění.

Součástí výuky herectví je otevírání psychických a emocionálních možností každého studenta. Být skvělým hercem je psychicky velice těžká práce. Zeptejte se špiček českého divadla.

Jan Burian, vedoucí Katedry činoherního divadla DAMU, ředitel Národního divadla a ředitel Mezinárodního festivalu Divadlo, Aktuálně.cz, 26. 8. 2021

3. Teze ohrožení (*jeopardy*)

Podle třetí teze intervencí do aktuálního statu quo ohrozíme nějakou jinou, již zavedenou věc, která je nám drahá. Jako příklad uveďme polemiku kolem

konceptu „bezpečného prostoru“. Podle teze ohrožení by snahy o vytvoření prostoru, ve kterém se „všichni mají cítit bezpečně a nebudou se vzájemně urážet“, vedly k ohrožení svobody slova a vytvoření sterilního a „nekreativního“ prostoru.

...zvláště umělci bývají hodně svérázní a může být perfektní učitel, který má svérázné chování. Někdo se k tobě může chovat až jako – čau bejku, čau kurvo –, může to být Arnošt Lustig, Oldřich Kaiser, fotograf Antonín Holý. Ti se takhle chovají, pro někoho to může být za čarou. Takový Olda Kaiser, kdyby tam přišel na semestr učit, tak je naučí skvěle, ale bude to za cenu, že se někteří lidi z toho zhroutí. On se nebude chovat v rukavičkách, pošle je do prdele [...], ti lidi, co kladou ten protiargument, říkají, že by to mohlo vést k tomu, že by mohlo ubýt těch specifických profesorů.

Tomáš Poláček, reportér, pořad „[Host Reportéra](#)“, 15. 7. 2021

Aniž bychom chtěli jakýmkoli způsobem zpochybňovat čistotu intencí mluvčích shrnutých v modu „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“, musíme spolu s Hirschmanem konstatovat, že i přes deklarovanou podporu iniciativy a přicházejících změn vzniká o takovémto pozitivním vztahu důvodná pochybnost, jelikož ve svých výpovědích nápadně často rozehrávají výše popsané „konzervativní diskurzivní strategie“ určené pro oddalování, zpochybňování, osekávání a zamezování jakýchkoli změn, reforem a řešení.

Vytváření vlastní pozice

Tento modus je příbuzný modu „Iniciativa mi vadí, protože narušuje dobře fungující systém“, sdílí s ním základní slovník, figury a metafory (o tom více níže). Odlišuje jej především míra kritiky a zpochybňování, která se staví na stranu iniciativy, avšak svou intenzitou přesahuje míru kritiky „konstruktivní“ a de facto podrývá a zpochybňuje iniciativu samotnou. Ve víceméně otevřeném konfliktu je tato pozice s modem „Podporuji iniciativu a doufám v lepší budoucnost“, přičemž paradigmatický je tady spor mezi Janem Burianem a Danielou Špinar.

Mluvčí v tomto modu se uchylují k vytváření vlastní pozice (a implicitně vytváření pozice svých oponentů) na škále „rozum“ – „emoce“. „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“ mluví z pozice rozumu, korektnosti, klidného tónu, věcné diskuse a věcných řešení a tolerance k odlišným názorům a menšinám.

Práce s těmi, kteří mají odlišné názory, nebo jsou s vámi dokonce v konfliktu, je běžná profesní záležitost. Povinností každého šéfa je podle mě hledat cestu ke shodě prostřednictvím dialogu. Ten může být i ostrý, ale je třeba, aby byl věcný, nikoliv osobní. Těm se vyhýbám. Nepovažuji to za způsob hodný práce dospělých lidí. [...] Myslím si, že každý má právo kritizovat, co chce. Jen tak musí činit korektně, klidným tónem, bez osobních urážek a věcně. Kromě toho, že ten, kdo někde působí hodně dlouho, to dělá špatně, se ke mně žádná kritika nedostala. Vzato zdravým rozumem, domnívám se, že takový argument validní není. [...] Kritérium, že mladí jsou úžasní a staří nikoliv, by nemělo být uplatňováno. Když už chceme být rovnoprávní ke všem, tak musíme být rovnoprávní i k těm starým, k ženám, gayům... zkrátka ke všem možným menšinám. Jsem tolerantní a snažím se o to. V Národním divadle pracuje řada žen, homosexuálů i cizinců.

Jan Burian, vedoucí Katedry činoherního divadla DAMU, ředitel Národního divadla a ředitel Mezinárodního festivalu Divadlo, [iRozhlas](#), 27. 8. 2021

Mluvčí jsou ti tolerantní a bez problémů, pracují s těmi, kteří mají odlišné názory; jsou dospělí, střízliví a zastávají realistické postoje. Jejich soupeři v polemice potom musejí být opakem – nedospělí, emocionální, nedialogičtí, nemluví věcně, jdou po osobním sporu. Mohou sice kritizovat, ale musí tak být činěno způsobem, který předem definují mluvčí analyzovaného modu, jinak není kritika hodna diskuse „dospělých lidí“. Dále si mluvčí v tomto modu rétoricky nárokují přístup k objektivnímu „popisu situace“ tak, jak je. Popřípadě potom subjektivnímu popisu, který je ovšem opřen o „objektivní“ skutečnosti.

Zároveň zdůrazňuji, že se jedná o můj subjektivní, byť mnoha objektivními skutečnostmi podložený, náhled. [...] Tím vůbec nechci kohokoliv omlouvat, chová-li se nevhodně, jen popisují situaci, která rozhodně není neobvyklá. [...] A opět – tím nikoho (ani děkany) neomlouvám ani nedělám nikomu alibi, prostě jen popisují reálnou situaci roku 2021.

Ivo Medek, prorektor a bývalý rektor JAMU, [KlasikaPlus.cz](#), 10. 7. 2021

Jestliže mají mluvčí střízlivý, realistický a rozumný pohled a zároveň mají přístup k objektivnímu popisu situace (nebo subjektivnímu, ale objektivní skutečností podloženému), potom se mohou stavět do pozice „poskytovatelů platných definic“. Z této pozice tedy definují, kdo je umělec, student, divadlo nebo jaké jsou skryté zákonitosti světa, v němž žijeme.

Témata

Již bylo zmíněno, že část metafor a témat na implicitní rovině sdílí s modem „Iniciativa mi vadí, protože narušuje dobře fungující systém“ (anonymita, nekonkrétnost, individualizovaná perspektiva). Mluvčí tohoto modu ovšem

vždy ostrou kritiku modu „Iniciativa mi vadí...“ zjemňují či zmírňují (právě i skrze deklarace pozitivního vztahu k iniciativě).

Velkým problémem je pro mluvčí daného modu **anonymita** výpovědí, které označují přehlíživě za „anketu“. Problém s anonymitou je z této pozice hned trojího charakteru. A) vytváří dojem, že se jedná o problém „všech“, tedy že jej vytváří uspořádání samo, což podle nich není pravda. B) kvůli anonymitě nelze ukázat na konkrétní viníky, a tedy C), pokud nejsme schopni identifikovat konkrétní viníky a konkrétní situace, není možné danou situaci řešit.

Abychom mohli věci posunout, problémy řešit, je nezbytné je odhalit a pojmenovat. Jinak zůstane u vytváření fám, kuloárových řečí, nejasných podezření, pocitů nespravedlnosti, ublížení.

Ivo Medek, prorektor a bývalý rektor JAMU, KlasikaPlus.cz, 10. 7. 2021

Náhled této pozice je tedy individualizovaný, nepřipouští možnost, že by problém mohl být v celkovém uspořádání prostředí. Pokud se děje něco problematického, potom je to věcí konkrétních jednotlivců, které je potřeba identifikovat a věc s nimi řešit.

S prvním bodem o anonymitě a nekonkrétnosti souvisí i druhý bod **zpochybňování řešení**, především jiných než individuálních. Popřípadě potom mluvčí navrhuje řešení, která jsou z povahy věci nerealizovatelná a slouží především jako ukázka nesmyslnosti jiných než individuálních řešení (nepřijímat špičkové umělce; dělat psychologické testy u pedagogů a pedagožek; vytvářet další komise a funkce, k nimž stejně nikdo nepodává podněty). Speciální kategorií tu jsou potom varování před zaváděním opatření, která vyplývají z „příchodu módních ideologií“, jako jsou ombudsmeni či koordinátoři intimity.

„Protože každé tlak vždycky budí protitlak, a abychom se vyvarovali nějakých častých opakování, téhle situace, abychom dokázali jednou nějakým způsobem odlišit, co je ta opravdu módní ideologie [...], která opravdu zavádí naprosto nesmyslné postupy nejen do života lidské společnosti jako takový, ale opravdu umění a pro to umění společných týmů, jako je divadlo a samozřejmě muzika taky, tak abychom se vyvarovali nějakých zoufalství, tak je potřeba rovnou o těch věcech začít mluvit.“

Vratislav Šrámek, pedagog DAMU, [mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](http://mimořádné_zasedání_akademického_senátu_DAMU),
9. 7. 2021

Jediné řešení vidí tato pozice shodně s pozicí „Iniciativa mi vadí...“: každý jednotlivý student a studentka konečně sebere odvahu, vezme na sebe

zodpovědnost za řešení celého problému a bude každý incident nahlašovat. Tak se prostředí školy postupně „přirozeně“ ozdraví.

...pochybuji o ombudsmanovi, připomíná mi to obvyklé řešení problémů, že se do systému vloží nový článek nebo se stanoví jalová vyšetřovací komise. Poměry se mohou měnit jen v běžném životě, a právě studenti tu mají nejdůležitější pozici. Musí se ozvat ve chvíli, kdy se jim křivda děje, adresně, a myslím už nebude tak snadné je za názor šikanovat. Prostě neplatí „nemusíš to vydržet“, ale „nesmíš to vydržet“.

Josef Herman, šéfredaktor *Divadelních novin*, [Divadelní noviny](#), 5. 9. 2021

Třetím dominujícím tématem je **forma veřejného vystupování**. Tím, že se iniciativa rozhodla svá zjištění zveřejnit, tedy veřejnou performancí, poškodila značku DAMU. Kritici mluvčích jsou pak osočováni z toho, že nevedou diskusi dostatečně kultivovaně. Mluvčí dělají rozdíl mezi „věcným řešením“ problémů, které by se mělo odehrávat neveřejně, a „hraním divadla“, tedy přílišnou medializací, která podle nich vede k emotivní debatě. K internímu řešení „za zavřenými dveřmi“ školy bylo ovšem potřeba osobní odvahy studentstva a ochoty skutečně se zapojit do fungování školy, kterými ale, podle mluvčích, studující nedisponují.

Zažil jsem tam [na DAMU; pozn. red.] různé situace a jako student bych mohl de facto říkat možná podobné věci, jako teď slýchám, nicméně jsem překvapen, že asi tehdy nám nechyběla odvaha, která chybí studentům teď. [...] Tato debata, přeci bylo možný ji vést i s veškerou odvahou, s veškerými střety, jako interní debatu. [...] A jestli k tomu ale nebyla odvaha od některých posluchačů nebo pedagogů, to ale je problém taky jejich. A já bych chtěl ubezpečit, že až vyjdete z fakulty, vás nečeká nic jiného než tu odvahu najít, než se utkávat s režiséry, s řediteli a než zvažovat, jestli chci být v tom kterém divadle, anebo odejít, pokud mi nevyhovuje. Tu odvahu budete potřebovat mít. A já bych jako ředitel očekával, že absolvent vyjde nejen technicky, připravenej svým talentem, ale i mentálně.

Jiří Šesták, pedagog DAMU, čtvrté zasedání akademického senátu DAMU, 31. 8. 2021, [1](#), [2](#), [3](#)

A samozřejmě každý postižený mohl jít za některým z prorektorů, za rektorem, a systém nápravy na vysokých školách pokračuje ještě výš. Proč místo věcného řešení hrát divadlo?

Josef Herman, šéfredaktor *Divadelních novin*, [Divadelní noviny](#), 5. 9. 2021

Nejdůležitější metafory

Na metaforické rovině se objevuje obdobné přirovnání, jako je metafora **granátu**, který je původcem problémů v daném prostředí. V této variaci však jde o **veřejnou atomovou bombu**, která poškodila značku DAMU.

...pokud se to zužuje na katedru herectví, bylo třeba odpálit tuto veřejnou atomovou bombu? Bylo to třeba? Protože se poškodila značka DAMU, protože se poškodila instituce jako taková. A já jako manager, jako ředitel divadla bych v tu chvíli bych se tázal, jestli z této fakulty můžu nadále očekávat připravený absolventy tak, jak jsem byl zvyklý. [...] Když to teď slyším, tak mi připadá absurdní, že se skutečně ta loď, ta mateřská loď té katedry, teda té fakulty, že dostala zásah pod čáru ponoru.

Jiří Šesták, pedagog DAMU, čtvrté zasedání akademického senátu DAMU, 31. 8. 2021, [1](#), [2](#)

Dalším významným způsobem vyjadřování typickým pro tento modus je diskurz „shnilých jablek“. Metafora shnilých jablek se začala používat v diskusích o korupčním jednání, nejprve ve smyslu „jedno shnilé jablko může zkazit celý košík“, aby se následně transformovala v současnou metaforu „pár shnilých jablek neukazuje na prohnilý košík“. Slouží především k vypořádání se s problémy daného prostředí, aniž by se pozornost soustředila na uspořádání prostředí jako takového. Pokud se tedy „několika shnilých jablek“ zbavíme, zůstane nám zdravý košík/prostředí. V rámci analyzovaných dat se objevila pouze v implicitní podobě:

Výzva Ne!musíš to vydržet je velmi závažný impulz pro řešení problémů fakulty. Nemyslím, že problém je v systému, je to problém individuální a jako takový by měl být řešen. Proto podporuju vyšetření případů příslušnými orgány.

Vyjádření Jana Duška, končícího vedoucího Katedry scénografie na DAMU, [mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](#), 9. 7. 2021

Shrnutí

Ve vztahu k jednotlivým osám diskurzivního prostoru modus „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“ vzniká, když ideálně-typický mluvčí aktualizuje čtyři hlavní osy tímto způsobem:

UMĚLCI·UMĚLKYNĚ jsou chápáni jako ti, kdo jsou schopni obstát v již nastaveném prostředí. Umělci·umělkyně jsou odvážní, ale zároveň rozumní, mají cit pro míru, a proto se nejprve snaží řešit problémy věcně a v klidu. Nepropadají hysterii. Chovají se zkrátka jako profesionálové. Snaží se tvořit své umění a nerozčilují se, když narazí na nesnáze.

SÍLA je spatřována v tom, že umělec či umělkyně jsou nejen intelektuálně zdatní a svou pílí svůj talent dále rozvíjejí, ale jsou navíc ještě odvážní, a pokud se stane něco nepříjemného, využijí všechny opravné prostředky, které univerzita nabízí, ovšem v tichosti a „věcně“. Ostatně i v praxi budou

absolventi a absolventky stát před rozhodnutími, jestli vyjednávat s konkrétními osobami z vedení, anebo odejít.

ZMĚNA je v chápání tohoto modu možná, ba dokonce deklarovane žádoucí. Nicméně mluvčí nepodporují žádné významné zásahy do již strukturovaného prostředí, které by jej přeuspořádalo. Takové snahy jsou terčem otevřené kritiky. Podporují pouze individualizovaná řešení založená na aktivitě a převzetí zodpovědnosti za problém studentstvem, které sebere odvahu a bude jednotlivé případy nahlašovat vedoucím osobám univerzit. Takové případy se budou posuzovat jeden po druhém, konkrétně a věcně. Tímto „rozumným postupem“ od případu k případu má dojít ke změně a pomalému ozdravení prostředí.

PROSTOR je modem chápán jako prostředí, které už v sobě má zabudované mechanismy vlastní nápravy. Je jasné, že je nedokonalý, má své chyby, ale dokáže se při „správném používání“ sám ozdravit. Prostor tedy je funkční, probíhá v něm zdravá soutěž těch, kdo si musejí obhájit své místo sami. Není potřeba do něj zavádět další mechanismy, a už vůbec ne žádné „módní ideologie“. Jen je nutné využívat stávající instituce, které plně dostačují. V daném prostředí se ovšem pohybují jednotlivci („pár shnilých jablek“), kteří mohou generovat problémy, a ty je potřeba „vyřešit“, popřípadě jednotlivce v tichosti vyloučit.

C. Já jsem neutrální

Chtěla bych tady sdělit svoje nějaké dojmy, pocity a zážitky čistě za sebe. Nevystupuju za žádnou iniciativu, nestavím se dokonce ani na žádnou stranu, protože mám k tomu všemu svůj přístup, svoji vlastní hlavu a přemýšlím a mluvím sama za sebe.

Milana Gorská, studentka JAMU, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Zdrojové dokumenty

- čtyři audio soubory ([mimořádné zasedání akademického senátu DAMU](#), 9. 7. 2021; [podcast Respektu](#), 21. 7. 2021; [čtvrté zasedání akademického senátu DAMU](#), 31. 8. 2021; [setkání akademické obce DIFA JAMU #pojdmeotommluvit](#))
- patnáct textů ([Parlamentní listy](#), 6. 7. 2021; [iRozhlas](#), 9. 7. 2021; [Respekt](#), 18. 7. 2021; [iRozhlas](#), 26. 8. 2021; [Aktuálně.cz](#), 26. 8. 2021; [iDnes](#), 26. 8. 2021; [iDnes](#), 27. 8. 2021; [ČTK](#), 30. 8. 2021; [Echo24](#), 30. 8. 2021; [ČT24](#), 30. 8. 2021; [FB JAMU](#), 9. 7. 2021; [prohlášení akademického senátu DIFA JAMU k iniciativě NE!MUSÍŠ TO VYDRŽET](#), 7. 9. 2021; [Ateliér 205](#), 22. 7. 2021; [H7O](#), 8. 11. 2021; individuální reflexe na [webu DAMU](#), nedatováno)
- dva statusy na Facebooku

Charakteristika aktérů a akterek

Typicky tento modus zaujímají média a (překvapivě) vedení divadelních akademií, dále pak pedagogové a pedagožky divadelních akademií a studující. Právě aktéři a akterky ve vedoucích pozicích divadelních akademií jsou v této pozici velmi výrazní, neboť se stávají terčem útoku a bývají „voláni k zodpovědnosti“ ostatními aktéry a akterkami.

Základní charakteristika

Takže si to přiznejme, máslo na hlavách je na obou stranách. Srát na výuku a ovlivňovat tím studium druhých, chodit do výuky pod vlivem, zneužívat orientace pedagogů a „hrát to ještě chvíli na gay strunu a pak tě nevyhodí“ atd. atd.... A pak samozřejmě samé soutěžení a pomluvy, místo jasného a přímého sdělování vlastních názorů.

Status na Facebooku

Tato pozice je charakteristická především tím, že si chce udržet odstup od ostatních pozic. Přejímá sice některé argumenty a názory od ostatních, ale pokouší se jim dát neutrální a univerzálně platnou formu. Snaží se nezapojoovat do konfliktů a zůstat „nezávislou“. Problémy, které se diskutují, pozoruje jako objektivní fakt, který nezávisí na žádném stanovisku. Do konfliktu s ostatními pozicemi se dostává v případě, kdy se jí někdo snaží získat na svou stranu nebo když jí někdo přímo konfrontuje.

Mluvčí v této pozici deklarují, že žijeme v systému, jehož možnosti nejsou řádně využívány a který zjevně nefunguje. Nikdo za to však nemůže. Je to vina onoho špatného systému. Ten korumpuje člověka. Moc ho izoluje od druhých, a proto k nim ztrácí zdravý vztah. Nyní podle mluvčích dochází ke konfliktu dvou stran. Můžeme pozorovat, jak se jedna snaží tento špatný systém změnit, zatímco ta druhá ho brání. Je ale otázka, jestli ona případná změna povede k něčemu lepšímu, nebo k něčemu horšímu. Protože kdokoli může systém kdykoliv zneužít. Je tedy zbytečné řešit, co bylo, ale spíše je důležité se bavit o tom, co bude. Podle mluvčích v této pozici potřebujeme lepší organizaci našich institucí a lepší řešení, která nejsou „politická“ či „ideologická“, ale spíše „technická“ a „odborná“.

Mluvčí této pozice nemají vlastní názor, jak by se měly školy organizovat, co by se mělo změnit nebo co by mělo být obsahem výuky. Přebírají to, co prosazují jiné pozice a co se jim hodí, pokud jde o zachování vlastního „neutrálního“ stanoviska.

Já jsem byla oslovena panem rektorem a probírali jsme to [zřízení schránky důvěry; pozn. red.] a v té dané chvíli, která byla, bylo to vlastně v červenci, tak jsem to vnímala jako jedinou možnost, že to půjde za mnou a za předsedou akademického senátu hudební fakulty. Ano, nejsem z toho nadšená a popravdě a přiznávám, jsem ráda, že tam dosud nic nepřišlo, protože sama nevím, jak bych se s danou situací vlastně potýkala a co bych s tím dělala, neb nejsem proškolená v těchhle věcech a necítím se být kompetentní. Takže i já z tohoto úhlu vnímám, že ten nástroj prostě vznikl, protože v té chvíli si myslím a stojím si za tím, že to bylo to nejlepší, co se mohlo v té dané chvíli udělat. Ale teď je na řadě posunout to dál a začít jaksi systémově nastavovat a jsou tady další možnosti, už to tady zaznělo: ombudsman, etická komise, spolupráce s organizací Konsent atd.

Petra Vodičková, předsedkyně akademického senátu DIFA JAMU, odborná asistentka JAMU, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Já jsem také říkal, že budu s kolegy hovořit, a také jsem to učinil [...], ale pochopitelně že jsme dospěli do toho bodu, který je naprosto logický. Já se zeptám kolegy: Přišla ke mně informace, tedy bylo to svědectví z druhé ruky, protože to tak je, že jsi dělal nějaké záležitosti, a on to popřel. A v tu chvíli jako si uvědomíte pracovní právně, že nemáte vlastně k dispozici vůbec nic. Já jsem si z toho odnesl, že on se ode mne informaci dozvěděl, že snad na to zareaguje a že musíme hledat nějaký způsob, jak s tím naložit směrem do budoucna...

Petr Francán, děkan DIFA JAMU, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Vytváření vlastní pozice

Aktéři a aktérky, kteří zaujímají tuto pozici, se staví do role pozorovatelů či zpravodajů, případně do role soudců. Podávají „neutrální“ popis probíhající situace. Snaží se „nezasahovat“, ale spíše jen „popisovat“. Z odstupu konstatují, jak vypadá situace jako celek. Nechtějí se přiklonit k žádné straně v probíhajících konfliktních diskusích – ani k podporovatelům iniciativy, ani k jejím odpůrcům. Z argumentů obou stran si berou, „co jim přijde podstatné“. Dávají za pravdu všem a nikomu zároveň. Přebírají spíše méně vyhraněné názory. Do role rozhodčích či soudců se staví v momentech, kdy si nechávají něco vysvětlit nebo když ostatní diskutující napomínají, především v případech, kdy jsou zatahováni do konfliktních situací. Tehdy se stávají agresivními a svou neutralitu se snaží udržet za každou cenu.

Jedné věci jediné nerozumím, v té deklaraci, kdy je tam řečeno, [...] že tady jsou struktury, které přímo vyrábějí to prostředí strachu. Přiznám, nepohrdám tím, nevím, já tomu nerozumím. Já si dovedu představit, že jsme tady pedagogové, kteří, ať už vědomě, nevědomě, že překračujeme ty věci a měli bysme dostat to zrcadlo před oči. [...] Nerozumím upřímně té formulaci – a nemyslím to zle ani ironicky –, že tady je nějaká struktura; jako měnit strukturu, co se tady má strukturálně změnit, kromě toho, že by měla vzniknout etická komise, že měl být ombudsman, i tato neformální setkání – a teď se ptám jenom proto, že bych se to chtěl dozvědět. Co tady strukturálně vyrábí to nebezpečí, tu příležitost pro tyhle ty přešlapy?

Igor Dostálek, tajemník akademického senátu DIFA JAMU, vedoucí ateliéru herectví, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Pravda je, že jsem nečinil zápis z naší schůzky. Pravda také je, že jsem vlastně ve chvíli, kdy jsem zjistil, kdo na schůzku přijde, a když jsem viděl, že se jedná o tři režiséry, kteří v této sezoně covidové u nás realizovali režie, tak jsem měl tušení, že se nebudeme bavit jenom o Ne!musíš to vydržet, že to bude mít mnohem širší dopad. A ty informace, které jsem se dozvěděl, byly anonymizované a tam, kde zaznívala konkrétní jména, tak jsem se dozvídal od lidí, kteří je vybrali. A nebyli to informace moje. Já jsem z nich samozřejmě nabyl pocitu, že se jedná o opravdu velmi závažné okolnosti a že s nimi bude zapotřebí dále pracovat. Ale skutečně tedy jsem neuvažoval ani v nejmenším, že bych poté, co mi, a teďka mi to kolegové prominou, jaksi oznámí takhle verbálně nějaká svědectví, které někde vybrali, tak že já s nimi budu operovat jako s informacemi, které jsou naprosto rovné a relevantní. To prostě nemůžu učinit. A... [proslov je přerušeno poznámkou z publika; pozn. red.] Já mám pocit, že mám prostor k tomu, abych se vyjádřil. Nebyl jsem vyvolán, abych vám odpovídal na vaše otázky.

Petr Francán, děkan DIFA JAMU, [#pojdmeotommluvit](#), 12. 10. 2021

Témata

Mluvčí v tomto modu mají tendenci rámovat diskusi skrze optiku **všeobecných pravd** a odvádět ji k nepolitickým a **technokratickým otázkám**. Podstatné je pro ně téma moci, kterou chápou jako abstraktní, na člověku nezávislou entitu. Ta člověka „korumpuje“ a je důsledkem všech problémů, o kterých se iniciativa zmiňuje.

Mít moc (pedagog nebo režisér) nemusí být úplně procházka růžovým sadem; mít moc znamená často být osamocen a odvykat si dělit se o emoce a zážitky – nejen s kolegy, ale vůbec s kýmkoli, riziko uzavření se do sebe je znatelné; pokud toho jako člověk v exponované pozici máte hodně a neumíte odpočívat (dáváte práci všechno), můžete se dostat do úplné mentální izolace a bludného kruhu: čím víc pracujete, tím víc pracujete – vidět se zvenku, mít sebereflexi je skoro nemožné; chci říct, že pedagogové by měli mít systematicky plánovaný odpočinek, měli by mít možnost kvalitně odpočívat, aby se necyklili ve svých pravdách a neměli pak pocit, že si mohou dovolit cokoli (nastavení tohoto musí někdo facilitovat a moderovat).

Status na Facebooku

Neutrální pozice nechce prosazovat **žádnou ideologii ani politiku**. Věří spíše v technická řešení, která jsou podle ní univerzální. Pokud tedy v diskusích něco prosazují, pak primárně právě technokratická řešení.

Nelze říci, že jedni jsou zlí a druzí dobří, jisté je, že i tyto školy čeká změna. Podstatné bude, abychom k ní přistupovali „technicky“, a nikoli politicky.

Miroslav Balašík, šéfredaktor časopisu *Host*, www.h7o.cz, 8. 11. 2021

Nejdůležitější metafory

Pro neutrální pozici je podstatný obraz **čistoty**, kterým interpretují vystoupení iniciativy. Existují čisté záměry studentské iniciativy, které může jedna či druhá strana v diskusi pošpinit.

Jak pedagogové, tak studenti si musí uvědomit, že otevřená problematika je velice citlivá, důsledky každého ukázání prstem mohou být závažné a jejich dopad na život devastující. Je třeba zachovat čistotu prvotního záměru a pokud možno vyvarovat se tomu, aby každý ukazoval prstem na každého.

Václav Alexa, student DIFA JAMU, [časopis Ateliér 205](http://časopis.ateliér205.cz), 22. 7. 2021

Technokratické představy o řešení této situace se nejčastěji zhmotňují kolem metafory **nezávislého soudce**, za kterého je z neutrální pozice považován ombudsman·ombudsmanka.

Pořád se hovoří o ombudsmanovi jako o obhájci studentů proti pedagogům – ale podle mého je to, vzhledem k dobrovolné účasti obou stran ve vzdělávací instituci, obhájce samotného vzdělávacího procesu, ať už řeší problémy mezi studenty, mezi pedagogy, nebo napříč oběma skupinami.

Jaroslav Jurečka, student DAMU, dramaturg NdB, text zveřejněný na www.damu.cz

Neutrální pozice obvykle volí **kanonické či vědecké metaforu nebo univerzální moudra**, aby popsala nějakou situaci.

Třeba absolvování mé první JAMU párty (oslava k 70. výročí založení) způsobila, že jsem se jakýmkoliv dalším večírkům na JAMU vyhýbal – byla to totiž doslova Sodoma Gomora, a to vinou jak pedagogů, tak studentů.

Status na Facebooku

Shrnutí

V rámci diskurzivního prostoru se modus „Já jsem neutrální“ na jednotlivých osách definuje následovně:

UMĚLCEM·UMĚLKYNÍ je pro tuto pozici kdokoliv, kdo pozici umělce·umělkyně zastává. Neutrální pozice a priori přijímá jakoukoli uměleckou pozici, která byla jako taková uznána někým jiným. Mluvčí nemají pro umělce a umělkyně žádnou vlastní definici a spíše přejímají ty, které jsou zrovna nejsilněji prosazovány.

SÍLA tkví podle mluvčích v tomto modu v neotřesitelnosti vlastní pozice. „Silný“ je ten, kdo se nenechá rozhodit a kdo neustoupí ze své role objektivního pozorovatele. Síla je spatřována v neutralitě, absenci ideologií a politik.

PROSTOR je mluvčími definován dosti neurčitě. Chápu jej jako něco zcela abstraktního a neutrálního, od nich samých odděleného, co se jich osobně přímo netýká, co je však předmětem jejich pozorování. Prostor školy i divadla tak vidí jako sadu libovolně změnitelných technických parametrů. Z tohoto prostoru tedy podle nich nelze nikoho vyloučit, stejně tak nelze tento prostor nijak zásadně proměnit. Lze však různě proměňovat hodnoty těchto parametrů.

ZMĚNA je z hlediska neutrální pozice možná, ale není jasné, jestli povede k lepším, či k horším výsledkům. Neutrálové čekají, zda je o změně někdo přesvědčen či zda je k ní někdo donutí. Obojímu se však v zájmu zachování vlastní neutrality brání.

Osobní závěry autorek a autorů

Josefina Formanová

Tvorba analýzy pro mě představovala především nesnadnou zkoušku čelit vlastním hodnocením a kritice jednotlivých mluvčích a jejich výpovědí. Do značné míry jsem samozřejmě neobstála. Cílem analýzy ale nebylo pouze vytvořit co nejpravděpodobnější schéma dění okolo iniciativy, ale poukázat také na problematičnost každého takového schématu, které je vždy pokřivené analytickými limity autorů a autorek. Představa, že můžeme vystoupit z diskurzivního pole a popsat jej „objektivně“, zvenčí, je naivní a nebezpečná. Museli bychom vyšplhat na domnělý vrchol diskurzivního prostoru a skopnout pod sebou žebřík. Taková cesta nevede k porozumění skutečnosti, ale do pekel idealismu.

Moc idealismů, které mají „zpacifikovat“ určité společenské pohyby, se projevila i v dění okolo iniciativy. A vlastně také vybrousila ideální diskurzivní pozice, které jsme se pokusili definovat. Na nich se ukazuje, že šermování ideály je nezbytnou fází přerodu starého v nové. Na jedné straně se zdá, že je vrcholná fáze konfrontace různých ideálů za námi. Současné (únor 2022) „mírové“ vyjednávání o stavu budoucím může na druhé straně vést k tomu, že ideály zmizí jako pára nad hrncem a nástroje změny zrezavějí. Pokud analýza či materiály, které jsme zpracovali, napovědí, jak udržovat diskusi okolo iniciativy v pohybu a varovat před zaujímáním absolutních pozic, pak se přiblížila svému smyslu.

Petr Kubala

V určitém bodě práce na analýze mě napadlo, jestli náhodou nepopisujeme „další kulturní válku“. Z textu může totiž čtenářstvo lehce nabýt dojmu, že v posledku jde zase o střet „progresivistů“ a „konzervativců“, o střet verzí liberalismu a konzervativismu, těch, kteří chtějí svět měnit, a obhájců domněle „přirozeného uspořádání světa“. Střet pólů doplněný o klasický *nestranný střed*, který není ani tady, ani tam (viz kapitola Kritika typu „ani–ani“ v *Mytologiích* Rolanda Barthese), za všech okolností je neutrální a spravedlivě soudí ostatní z pozice odnikud (byť je ve výsledku vždycky pomocníkem udržování statu quo).

Ještě navíc se námi popisované mody téměř dokonale uspořádaly do klasické „Likertovy škály“, kterou se běžně měří postoje v dotaznících (možnosti odpovědí „souhlasím“, „spíše souhlasím“, „tak napůl“, „spíše nesouhlasím“, „nesouhlasím“). Nic z toho nebylo v plánu, prostě to tak vyšlo. Je takový výsledek produktem slabosti naší analýzy a nedostatečné reflexe našeho myšlení? Je to možné. Druhou možností je, že výsledek byl nutný, protože struktury kulturních válek představují jen těžce překročitelný „horizont doby“. Jsem jeden z těch, kteří mají pocit, že kulturní války, tedy spory o hodnoty a identity, jsou jakousi „mlhou“, která znesnadňuje vidět mnohdy podstatnější socio-ideologicko-ekonomické posuny a transformace (proměny světa práce, financionalizace bydlení, změny klimatu, podfinancování státu a veřejného sektoru, konzervativně-autoritářský útok na demokracii).

V případě iniciativy Ne!musíš to vydržet je však situace jiná. Předně se nejedná o *hodnotový spor* těch liberálnějších, „vzdělanějších vrstev“, které profitují z globalizace a možností pohybu, a těch usazených lokálně, strádajících, konzervativněji a národovecky naladěných. Spíše jde o „interní konflikt“ uvnitř těch částí společnosti, které by měly být na straně svobody, rovnosti, demokracie a kreativity jaksi z podstaty. Podle toho, co jsem měl možnost přečíst, vidět a slyšet, se iniciativa a všichni její podporovatelé snaží jednoduše přetvořit prostředí uměleckých vysokých škol (a divadel obecně?) tak, aby se samo chovalo podle zásad, které si stanovilo (etické zásady fungování univerzit) a které hlásá navenek (hodnoty liberální demokracie, nediskriminace, kreativita, rozvoj individua atd.). Tento jednoduchý požadavek

však působí dost revolučně, nebo ne? Proč by jinak vyvolal takové pozdvižení? Přidejme k tomu to, že se onen *jednoduchý revoluční požadavek* často ztrácí v mlze kulturních válek, kdy se místo snah o dodržování vlastních zásad mluví o „módních ideologiích“ a upozorňuje se na možné katastrofické následky jejich zavádění, čímž by se měla odvést pozornost od neudržitelného současného stavu.

V kapitole o modu „Nechci zpochybňovat iniciativu, ale...“ jsme zmiňovali knihu Alberta Hirschmana o rétorikách reakce. Chtěl bych v této souvislosti její příběh doříct. Hirschman považuje výše načrtnuté konzervativní rétorické reakce za naprosto mylné. Nicméně za stejně zjednodušující, zavádějící a mylné považuje i některé reakce a argumenty „progresivců“, kteří spadli do pastí polemiky rámované konzervativci. Každá reakční rétorická strategie má totiž svůj progresivistický protipól, který se aktualizuje právě v konfrontaci s konzervativci. *Teze o převráceném efektu* má svůj protipól v přesvědčení, že nejednat, nereformovat (zákon, instituci) zamýšleným směrem přinese katastrofické následky. *Převrácená teze marnosti* je tvrzením, že zamýšlená reforma/jednání se opírá o mocné historické síly, které jsou „již v pochodu“. Oponovat jim a snažit se jim zabránit je zbytečné a neefektivní. Třetí *tezi o ohrožení* je oponováno přesvědčením, že nová reforma/jednání a stará reforma/jednání/instituce se budou naprosto přirozeně vzájemně posilovat.

Myslím, že bychom se neměli nechat tak lehce chytit do tohoto formátu polemik. Jak z toho ale ven? Jak polemiky přerámovat? Hirschman dává tři doporučení, aby se podařilo vytvořit více „democracy friendly“ (po vzoru „user friendly“) diskuse:

1. Existují rizika a nebezpečí jak u jednání (činnosti/reformy), tak u nejednání (nečinnosti/konzervace statu quo). Rizika a nebezpečí musejí být měřena, posuzována a předvídána do míry, do které je to možné.
2. Budoucí negativní efekty nejsou nikdy přesně známy – ani u jedné strany (činnost i nečinnost).
3. Musíme jít za extrém/urputnost/nekompromisnost. Máme ustoupit z nekompromisních pozic a vnímat je jako více relativní.

Návrhy jsou to sympatické. Jejich slabinou ovšem je, že se velmi blíží onomu liberálnímu snu o racionálně a kultivovaně vedených veřejných diskusích,

v nichž vystupují sobě rovní řečníci a řečnice. My se však vždy budeme pohybovat v mocensky asymetrickém prostředí, kde ti „níže postavení“ musejí (naprosto legitimně) používat ostřejších metod, emocí a nátlaku, s jasně definovaným protivníkem, aby se něco hnulo, aby se ledy prolomily.

Na druhé straně se ale na současnou situaci můžeme dívat i tak, že po úvodní nutně vyhrocené fázi, kdy se vystavěly hradby a zaujímaly bojové pozice, došlo k uklidnění. Myslím, že se podařilo prokázat, že současný stav je neudržitelný (což dokládá i další kauza otevřená studentskou iniciativou Nahlas, která se zabývá sexualizovaným násilím na Univerzitě Karlově), a nyní se otevírá prostor dlouhého vyjednávání o novém uspořádání. V tomto dalším postupu nám možná Hirschmanovo volání po „democracy friendly“ debatách a návrhy, jak jich dosáhnout, mohou sloužit jako inspirace. Byť by šlo jen o inspiraci pro lepší promyšlení vlastní pozice k dalším ostrým bojům.

Jakub Liška

Po přečtení naší analýzy mám dojem, že tu snazší část práce máme za sebou. Zmapovali jsme počáteční diskusi kolem iniciativy a načrtli osy, podle nichž byl prostor diskuse vytvořen.

Ale jako každá mapa ani tato nezachycuje všechno. Především se v této mapě nedaří zachytit tektonické procesy v rámci diskuse, proměny a jemné oscilace na hraně mezi jednotlivými mody. Hledat za jednotlivými pozicemi konkrétní lidi mi proto připadá více než problematické. Naše schéma totiž není schopné zachytit velké množství těch, kteří jako chvostoskoci přeskakují z jedné pozice do druhé či kteří jsou ke změně pozice v rámci diskuse dotlačováni anebo k ní dospívají sami.

Na druhé straně mi připadá tato mapa jako velmi vhodná pomůcka pro příští cesty, kterými bychom se mohli v českém divadle vydávat. Předně by mohla divadelníkům a divadelnicím pomoci odstoupit od své vlastní pozice a podívat se na ni kriticky, odhalit její podmíněnost a závislost na ostatních pozicích, stejně jako spatřit její limity. Pro každou pozici totiž platí, že je sama o sobě neudržitelná a že potřebuje ty ostatní, aby mohla existovat. Někdy se jedná o vzájemné zaklesnutí podobné řeckořímskému zápasu, někdy se jedná o udržování si distance, někdy pak o podpírání druhých.

Každá pozice má svá specifika daná tím, že se diskuse odehrává v divadelním prostředí. A tak kromě popisu struktury průběhu „kulturní války“ je na této analýze podle mne cenné právě to, že naznačuje, jaká témata jsou pro jednotlivé pozice důležitá. Skrze polemiku a redefinici těchto témat, jako jsou (tvůrčí) svoboda, strach, ideologie či sexismus, lze podle mého vzájemně navazovat konstruktivní dialog. Z konfliktně zaměřené diskuse se tak může stát diskuse tematická a kultivační.

Naše mapa je určena těm, kteří chtějí divadelní prostředí měnit. Proto jsou v ní popsány především ty pozice, které změnám brání. Další cestou, na niž se s ní lze vydat, by tedy kromě tematických kultivačních dialogů mohlo být vytváření hnutí za „lepší divadlo“. Protože divadlo jsme my.

Kateřina Stündlová

Chceme v diskusi pokračovat dál? Myslím si, že tohle je nejdůležitější otázka, na kterou analýza odpovídá. Naštěstí, přestože se diskuse přesunula z relativní dostupnosti veřejnosti spíše do interních školních kruhů, o ni zůstává zájem. Nedávno vyšlo nové číslo *Taneční zóny*, které se iniciativou a diskusí kolem ní zabývá, osmé číslo *CEDITu* se zkrácenou verzí této analýzy je vytištěno.

Podle mého slouží námí vytvořená mapa jako dobrý nástroj, po kterém lze sáhnout jako po něčem, co nám může pomoci k lepší orientaci v debatě, která pro nikoho není jednoduše čitelná a snadná. Mapa se nebrání rozšiřování o vlastní podněty čtenářek nebo čtenářů, nemá být rozřešením. Myslím, že si z ní může vzít každý, co potřebuje. O limitech, které má a jichž jsme si vědomi, už jsme se zmínili výše. Velké plus vnímám v možnosti vidět různé pohledy, které jsou dostupné v jednom textu.

V tomto závěru bych ale hlavně ráda vyslovila osobní přání, a to, aby se třetí „interní“ fáze brzy nepřeklopila zpět do soukromých rozhovorů mezi studentkami a studenty, které nikdo kromě nich samých neuslyší – a nevyslyší. Naštěstí moje obavy zatím přehlušuje radost z propojování iniciativy s jinými snahami o změnu v českém školství, jako například Futuropolis, vnímám ji jako potřebnou na všech stupních vzdělávání a je dobře, že se toto téma znovu ve větší míře otevírá. Také věřím, že část společnosti je na dlouhodobé usilování o celospolečenskou změnu naladěná a polemika o fungování společnosti jako takové se povede dál.

Zkrácená verze tohoto textu vyšla v časopise CEDIT 08: INICIATIVA v roce 2022. Časopis CEDIT je vydáván Centrem experimentálního divadla v Brně, p. o., (CED) a je dostupný zdarma v budovách CEDu a na adrese www.ced-brno.cz/cs/cedit/.